

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**Студентський науковий вісник
обліково-фінансовий факультет
2023-2024**

**Випуск 1 (24).
Частина 1. Економічні науки.**

**Миколаїв
2024**

**Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний аграрний університет**

**СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК
обліково-фінансовий факультет
2023-2024
(наукове електронне видання)**

**Випуск 1 (24).
Частина 1. Економічні науки.**

**Миколаїв
2024**

УДК 657-024.11:658.1

Друкується за рішенням вченої ради обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету (протокол №9 від 13.05.2024 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Біліченко О.С., канд. екон. наук, доцент, в.о. декана обліково-фінансового факультету МНАУ; **Довгаль О.В.**, д-р екон. наук, професорка, завідувачка кафедри економічної теорії і суспільних наук МНАУ; **Дубініна М.В.**, д-р екон. наук, професорка, завідувачка кафедри обліку і оподаткування МНАУ; **Потриваєва Н.В.**, д-р екон. наук, професорка, завідувачка науково-дослідним відділом МНАУ; **Сіренко Н.М.**, д-р екон. наук, професорка, завідувачка кафедри фінансів, банківської справи та страхування МНАУ; **Шарата Н.Г.**, д-р пед. наук, професорка, проректорка з науково-педагогічної та виховної роботи і підвищення кваліфікації МНАУ; **Березовська Т.В.**, канд. іст. наук, доцентка, завідувачка кафедри українознавства МНАУ; **Стамат В.М.**, канд. екон. наук, доцентка, заступник декана обліково-фінансового факультету МНАУ з навчальної роботи.

Студентський науковий вісник, обліково-фінансовий факультет. Випуск 1 (24). Частина 1. Економічні науки [наукове електронне видання]. МНАУ. Миколаїв. 2024. 81 с.

Миколаївський національний
аграрний університет, 2024

РОЛЬ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

Бурковська А.В.,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Чистякова Д.Д.,

здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування, Миколаївський національний аграрний університет

***Анотація:** У статті досліджено поняття «податок на додану вартість». Виявлено, що ПДВ має велике значення у формуванні доходів бюджету. Досліджено, що питання своєчасного фінансування доходної частини державного бюджету набуває особливого значення в процесі реформування соціально-економічних відносин в Україні. Проаналізовано, що ПДВ є основним непрямим податком, який формує бюджет. Однак він не має однаково ефективних наслідків як для платників податків, так і для держави. Як податок на кінцеве споживання, він є однією з головних перешкод для розвитку виробництва та інших галузей, враховуючи досить високу ставку податку та швидку інфляцію.*

***Ключові слова:** податок на додану вартість, ставка податку, непрямий податок, доходи, бюджет держави.*

Постановка проблеми. У сучасному світі податок на додану вартість (ПДВ) є одним з найважливіших інструментів фінансової політики для багатьох країн. Його роль у створенні бюджетних надходжень є дуже важливою та складною. Наразі податки відіграють важливу роль в утворенні доходів державного бюджету країни. Одним з непрямих податків, що формують бюджет, є ПДВ.

При оподаткуванні податком на додану вартість відбувається стягнення з різниці у вартості на кожному етапі виробництва та реалізації товару. Цей механізм оподаткування забезпечує гнучкість і прозорість у зборі податків, допомагає стимулювати виробництво і споживання товарів і послуг, а також дозволяє державі отримувати значні надходження для фінансування своїх програм і послуг та здійснення своїх функцій. Тому у формуванні доходів різних рівнів бюджетів країни визначення частки і ролі ПДВ є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ролі у формуванні доходів державного бюджету та ефективності застосування ПДВ присвячено праці низки науковців, серед яких Волков Д. О., Лукін В. О., Мариненко Н. Ю., Шаповал Т. Б. [1], Філонич О. М. та інші. Однак, незважаючи на велику кількість проведених досліджень, присвячених різним аспектам ПДВ, існує потреба в детальному вивченні впливу цього податку на дохідну частину бюджетів різних рівнів України, а також у виявленні та вирішенні проблем, пов'язаних з оподаткуванням податком на додану вартість в Україні.

Мета дослідження. Метою даної статті є вивчення особливостей застосування вітчизняною податковою системою ПДВ, визначення ролі цього податку у формуванні доходів бюджетів різних рівнів в Україні.

Виклад основного матеріалу. ПДВ – це непрямий податок, який є часткою новоствореної вартості, входить до ціни реалізації товарів і сплачується споживачем до державного бюджету на кожному етапі виробництва товарів [1].

Податок на додану вартість (ПДВ) є одним із найбільш поширених непрямих податків у світі і використовується багатьма країнами для збору надходжень до бюджету; основна ідея полягає в тому, щоб оподаткувати додану вартість відокремленого товару чи послуги на кожному етапі їх виробництва та обігу [2].

Вважаємо, що ПДВ — це податок на споживання товарів і послуг, який стягується на кожному етапі ланцюга постачання, де додається вартість, від початкового виробництва до місця продажу. Сума ПДВ, яку сплачує користувач, базується на вартості продукту за мінусом будь-яких матеріальних витрат, які вже були оподатковані на попередньому етапі.

Податок на додану вартість дозволяє уникнути каскадного ефекту податку з продажу, оподатковуючи лише додану вартість на кожному етапі виробництва. З цієї причини в усьому світі ПДВ набуває переваги над традиційними податками з продажу. В принципі, ПДВ застосовується до всіх

поставок товарів і послуг, нараховується та стягується на вартість товарів або послуг, які були надані щоразу, коли відбувається операція (продаж/купівля).

Продавець стягує ПДВ з покупця та сплачує цей податок до бюджету.

Платником податку є особа, яка:

- здійснює господарську діяльність і добровільно зареєстрована у контролюючих органах як платник податку;

- ввозить товари на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню;

- веде облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи;

- веде окремий податковий облік з ПДВ щодо господарських операцій, пов'язаних з використанням майна, що отримане в управління за договорами управління майном;

- здійснює операції з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів, майна, визнаного безхазяйним, майна, за яким не звернувся власник до кінця строку зберігання, та майна, що переходить у власність держави, тощо [2].

Платник податку включає ПДВ до складу вартості товарів або послуг і сплачує його до бюджету, а покупець або споживач компенсує вартість таких товарів чи послуг (у тому числі послуг із електропостачання) продавцю за цінами (з урахуванням податку) в момент їх придбання або споживання та незалежно від категорії покупців/споживачів; при цьому покупець/споживач при придбанні чи споживанні товарів або послуг самостійно не обраховує ПДВ та не сплачує його до бюджету [3].

В бюджет країни перераховується платником податку різниця між податковим зобов'язанням (вихідним ПДВ, тобто сумою податку, нарахованою платником у звітному періоді) і податковим кредитом (вхідним ПДВ, тобто сумою, закладеною в ціну придбаного товару, на яку платник має право зменшити своє зобов'язання) [4].

Основою для розрахунку ПДВ виступає додана вартість — знов створена вартість підприємством за рахунок його власних факторів виробництва (землі,

капіталу, робочої сили, підприємництва), яка складається з: ренти, оренди; амортизації; заробітної плати; прибутку [2].

Світовий досвід провідних країн світу свідчить про те, що раціональне використання ПДВ допомагає урядам акумулювати доходи до бюджету. Необхідно забезпечувати прозорість та ефективний контроль за оподаткуванням, стимулювати виробництво та споживання, адже це сприяє економічному зростанню країни. Однак необхідно також враховувати можливість негативного впливу високих податкових ставок на бізнес і споживачів, а також міжнародні аспекти та взаємодію з іншими податками та фіскальними інструментами.

Податок на додану вартість Європейського Союзу (ПДВ ЄС) покриває споживання товарів і послуг, є обов'язковим для держав-членів Європейського Союзу. Ключове питання ПДВ ЄС полягає в тому, де відбувається постачання та споживання, таким чином визначаючи, яка держава-член збиратиме ПДВ і яку ставку ПДВ стягуватиме.

Національне законодавство кожної держави-учасниці щодо ПДВ має відповідати положенням законодавства ЄС про ПДВ, яке вимагає мінімальної стандартної ставки 15% і однієї або двох знижених ставок, які не повинні бути нижчими 5% [5]. Деякі члени ЄС мають ставку ПДВ 0% на певні поставки (наприклад, газети та журнали в Бельгії); товари та окремі послуги мають бути звільнені від ПДВ (наприклад, поштові послуги, медичне обслуговування, кредитування, страхування) [5].

У 2022 р. найбільшу питому вагу до основних бюджетоутворюючих платежів загального фонду становлять: ПДВ, податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) та податок на прибуток (30,8 %; 21,4%; 16,9 % - відповідно) [6].

Поглиблюючи дослідження, доцільно порівняти ставки зазначених податків в Україні та в країнах ЄС (табл. 1). Нами встановлено, що рівень оподаткування в нашій державі – середній у Європі (20% - загальна ставка ПДВ, 18 % - ПДФО, 18 % - податок на прибуток для юридичних осіб).

Таблиця 1. Ставки основних податків в Україні та країнах ЄС станом на березень 2023 р.,%

Країна	ПДВ	Податок на прибуток (юридичні особи)	ПДФО
Україна	20	18	18
Угорщина	27	9 - 19	15; 40
Данія	25	22	8; 22; 52,06
Греція	24	22	9, 22, 28
Польща	23	19	12; 35
Ірландія	23	12,5	20; 40; 0,5; 2; 4,5; 8
Португалія	23	21; 9; 1,5; 31,5	14,5; 21; 26,5; 28,5; 35; 37; 43,5; 45; 48
Італія	22	24	23; 25; 35; 43
Іспанія	21	25	9,5; 12; 15; 18,5; 22,5; 24,5; 24
Латвія	21	20	20; 23; 31
Литва	21	15	20; 32
Бельгія	21	25	25; 40; 45; 50
Нідерланди	21	25,8	9,28; 36,93; 49,5
Чехія	21	19	15; 23
Франція	20	28; 3,3	0; 11; 30; 41; 45
Словаччина	20	21	19
Естонія	20	20	20
Австрія	20	24	0; 20; 32,5; 42; 48; 50; 55
Болгарія	20	10	10; 15
Німеччина	19	15	0; 14; 42; 45
Румунія	19	16	10; 16; 25

Джерело: побудовано авторами на основі [6].

Слід зазначити, що серед досліджуваних країн ЄС ставку ПДВ (19%) введено в Німеччині та Румунії. Аналогічну з Україною ставку ПДВ (20%) мають: Австрія, Болгарія, Естонія, Словаччина, Франція. Вищі ставки ПДВ встановлені в таких країнах як: Бельгія, Італія, Латвія, Литва, Нідерланди, Чехія - 21%; Іспанія – 22%; Ірландія, Польща, Португалія – 23%; Греція – 24%; Данія – 25%; Угорщина – 27%.

Країною ЄС, в якій зафіксована найвища ставка ПДВ (27%). є Угорщина. Лише в одній країні ЄС (Данії) відсутня знижена ставка ПДВ.

Є деякі території держав-учасниць (на європейському континенті), які знаходяться за межами зони ПДВ ЄС, і деякі країни, що не входять до ЄС, які знаходяться в зоні ПДВ ЄС; зовнішні зони можуть не мати ПДВ або мати ставку нижчу ніж 15% (товари та послуги, що постачаються із зовнішніх територій у внутрішні, вважаються імпортованими) [5].

Відповідно до дослідження Міжнародного валютного фонду (МВФ), будь-яка країна, яка переходить на ПДВ, спочатку відчуває негативний вплив зменшення податкових надходжень, однак у довгостроковій перспективі - збільшує державні надходження, що є ефективним.

ПДВ в Україні розраховується за такими ставками: 20% - загальна ставка (пп. «а» п. 193.1 Податкового кодексу України); 14% - ставка для деяких сільськогосподарських товарів (пп. «г» п. 193.1 Податкового кодексу України); 7% - ставка ПДВ для лікарських засобів, медичних виробів, екскурсійних послуг відвідувачам музеїв, показу адаптованих фільмів (пп. «в» п. 193.1 Податкового кодексу України); 0% - експортна ставка (пп. «б» п. 193.1 Податкового кодексу України, перелік операцій наведено у статті 195 ПКУ) [1].

Впродовж дослідження доцільно розглянути позитивні та негативні аспекти застосування податку на додану вартість в Україні (Рис. 1).

Позитивні аспекти ПДВ	Негативні аспекти ПДВ
1. Усуває податкові лазівки (замість інших податків, наприклад, таких як податок на прибуток). 2. Стимулює заробляти більшу кількість грошей, ніж прогресивний податок на прибуток.	1. Створює більші витрати для бізнесу. 2. Може сприяти ухиленню від сплати податків. 3. Понесені витрати виробника продукції призводять до підвищення цін, що є особливим тягарем для споживачів з низькими доходами.

Рисунок 1 - Позитивні та негативні риси застосування ПДВ в Україні
Джерело: сформовано авторами

Обсяги надходжень до бюджету України від податку на додану вартість за 2021 - 2023 рр. наведено у таблиці 2.

Таблиця 2. Надходження від ПДВ до бюджету України за 2021-2023 рр., млрд грн

Рік	Надходження від ПДВ до бюджету України
2021	614,4
2022	694,6
2023	740,1

Джерело: сформовано авторами за даними [7, 8].

Нами встановлено, що обсяги надходжень від ПДВ у досліджуваному періоді мають стійку тенденцію до зростання. У 2021 р. цей показник був найнижчим (614,4 млрд грн). У 2022 р. (навіть при повномасштабному вторгненні на територію України) обсяги надходжень від ПДВ зафіксовано на відносно високому рівні (694,6 млрд грн).

Найбільші обсяги надходжень від ПДВ до бюджету України за досліджуваний період (2021 - 2023 рр.) зафіксовано у 2023 р. на рівні 740,1 млрд грн. Це є результатом зростання ефективності системи збору податків.

Українське законодавство передбачає звільнення від оподаткування деяких товарів і послуг, що мають важливе соціальне значення, наприклад, медичні послуги або деякі види освітніх послуг.

Тому важливість ПДВ в доходах бюджету зростає. Слід також зазначити, що значна частина цього податку стягується з імпортних товарів. З урахуванням відшкодування ПДВ імпорт значно перевищує експорт, що є фактором валютного дисбалансу країни.

Платники податку з правом на повернення коштів відображають їх розрахунковий обсяг в декларації та подають до контролюючих органів заяву про відшкодування (період - 30 календарних днів) [4].

У зв'язку з перспективою вступу України в ЄС передбачається гармонізація вітчизняного податкового законодавства з ПДВ з європейським.

Однак потребують приведення у відповідність із законодавством ЄС податкові пільги, ставки та існуючі в Україні системи адміністрування ПДВ [9].

Це сприятиме збільшенню надходжень до державного бюджету.

Висновки. Отже, ПДВ в Україні відіграє важливу роль у формуванні доходів бюджетів різних рівнів, забезпечуючи необхідні ресурси для виконання державних програм і послуг, фінансування соціальних заходів та інфраструктурних проєктів, що сприяє розвитку економіки країни.

ПДВ є основним податком, який формує бюджет. Однак він має не однаково ефективні наслідки для платників податків і держави. Як податок на кінцеве споживання, враховуючи досить високу ставку податку та швидкість інфляційних процесів в країні, він є одним із чинників, що стримує розвиток виробництва та інших сфер вітчизняної економіки. Непряме оподаткування в Україні потребує заходів щодо поступового узгодження українського податкового законодавства з законодавством ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шаповал Т. Б., Податок на додану вартість: генеза та сучасна трансформація в умовах реформаційних правотворчих процесів. Науковий вісник ужгородського національного університету. Серія «Право». 2017. Випуск 47. Том 3. С. 16-19. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.47-3.pdf>.

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI; станом на 16.03.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

3. Чи повинні сплачувати ПДВ ФО – споживачі товарів/послуг. Єдиний державний вебпортал електронних послуг. 2022. URL: <https://km.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/618032.html>.

4. Що таке ПДВ і його ставки в європейських країнах VI. 2024. URL: <https://fbs-tax.com/uk/mediacenter/blog-uk/what-is-vat-and-its-rates-in-european-countries/>.

5. Нарахування та сплата ПДВ в Європі. 2024. URL: <http://groshi-v-kredit.org.ua/narahuvannya-ta-splata-pdv-v-evropi.html>.

6. Щодо ставок основних податків в Україні порівняно зі ставками податків в країнах ЄС. Єдиний державний вебпортал електронних послуг. 2023. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/685400.html>.

7. ДПС: У 2023 році до зведеного бюджету надійшло 1 213,6 млрд гривень. Єдиний державний вебпортал електронних послуг. 2024. URL: [https://www.kmu.gov.ua/news/dps-u-2023-rotsi-do-zvedenoho-biudzhetu-nadiishlo-1-2136-mlrd-hryven#:~:text](https://www.kmu.gov.ua/news/dps-u-2023-rotsi-do-zvedenoho-biudzhetu-nadiishlo-1-2136-mlrd-hryven#:~:text=) .

8. У 2022 році до державного бюджету надійшло 698,7 млрд гривень. Єдиний державний вебпортал електронних послуг. 2023. URL: [https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/644526.html#:~:text](https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/644526.html#:~:text=) .

9. Національна стратегія доходів до 2030 року. 2023. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

Burkovska A. V., Chystiakova D. D., THE ROLE OF VALUE ADDED TAX IN THE FORMATION OF BUDGET REVENUES

***Abstract:** The article examines the concept of "value added tax". It is found that VAT is of great importance in the formation of budget revenues. It is proved that the issue of timely financing of the state budget revenues is of particular importance in the process of reforming socio-economic relations in Ukraine. It is analyzed that VAT is the main indirect tax that forms the budget. However, it does not have equally effective consequences for both taxpayers and the state. As a tax on final consumption, it is one of the main obstacles to the development of production and other industries, given the rather high tax rate and rapid inflation.*

***Keywords:** value added tax, tax rate, indirect tax, revenues, state budget.*

НЕОБАНКИ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПЕРЕШКОДИ РОЗВИТКУ

Зерницька К.О.,

здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 071 Облік і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет

***Анотація:** У статті досліджено специфіку та сутність необанків як новітніх фінансово-кредитних установ покоління надсучасних ІТ. Виділено основні проблеми та перешкоди на шляху розвитку необанків в Україні, а також окреслено перспективи їх розвитку.*

***Ключові слова:** необанки, фінансові послуги, традиційні банки, інновації, розвиток.*

Постановка проблеми. У сучасному фінансовому світі швидкі зміни та революційні цифрові технології трансформують традиційний банкінг, відкриваючи нові можливості для розвитку цифрових фінансових послуг. Однією з таких інноваційних галузей є необанкінг, що представляє концепцію цифрового банкінгу, об'єднуючи в собі сучасні технології, інтернет та цифрову реалізацію фінансових послуг. Це дозволяє забезпечити швидкий та зручний доступ до фінансових продуктів та послуг для багатьох клієнтів [1].

Необанки вже створені в Україні і потребують подальшого розвитку. Але необхідно усунути фактори, що гальмують ці процеси.

Метою дослідження є детальне вивчення перешкод у розвитку необанків в Україні та розгляд їх перспективних напрямів функціонування. На основі дослідження створення і функціонування необанків виявити недоліки в їх діяльності та запропонувати напрями подолання цих перешкод.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням сутності необанкінгу та цифрової трансформації фінансово-банківських послуг, а також аналізом поточного стану та тенденцій їхнього розвитку займалися такі українські науковці та фахівці, як Лобозинська С.М., Скоморович І.Г., Владичин У.В., Іршак О.С., Творидло О.І., Маркевич К., Гриньков Д. та інші.

Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, проведених науковцями на цю тему, питання створення віртуальних банків в Україні

залишається лише частково висвітленим. Важливі аспекти, такі як засоби і передумови їх створення, а також переваги та недоліки, що гальмують цифровізацію української банківської системи, не вивчені повністю.

Виклад основного матеріалу. Необанк – це модернізований банкінг, що постійно оновлюється за допомогою передових сучасних технологій, форм зв'язку та передачі даних, включаючи базові елементи, такі як інтернет (веб-сайт, офіс) та мобільний банк (програми, повідомлення). Необанки часто існують як повністю онлайн-компаніями, які побудовані на нових технологічних платформах. Небанківські установи часто пропонують вищі відсоткові ставки, а іноді навіть здійснюють оплату обслуговування карткового рахунку.

Необанкінг має такі функції, як: – класичні або віртуальні платіжні картки; – мобільні депозити; – персональні платежі за допомогою використання телефонних номерів, електронних листів або навіть ідентифікаторів в соціальних мережах; – інструменти мобільного бюджетування і цифрові квитанції в режимі реального часу [2].

Основною ідеєю необанкінгу є максимальне задоволення потреб клієнтів, мінімізуючи часові, емоційні, фінансові витрати та усунення проблем, що виникають під час співпраці з установами традиційного кредитування. Ефективність його функціонування залежить від наявності відповідної правової бази, розвиненої економіки та фінансової грамотності населення [3].

Для України впровадження необанкінгу є новим напрямком. Наразі, станом на 1 квітня 2024 року, в Україні успішно функціонують наступні вітчизняні необанки, які щодня дивують своїми сервісами: «Монобанк», «Sportbank», «O.bank», «Neobank», «Izibank», «Власний рахунок».

Усі вітчизняні необанки орієнтовані на обслуговування фізичних осіб, але лише Neobank та Monobank наразі пропонують співпрацю також фізичним особам-підприємцям. Таким чином, ці два банки мають подібні умови фінансового обслуговування та значно ширший спектр операцій, порівняно з іншими необанками. На відміну від Монобанку, головна мета Izibankу -

конкурувати з традиційними банками. Банк «Власний рахунок» має обмежений спектр операцій та в основному є небанком для клієнтів мережі супермаркетів «Сільпо».

Крім конкуренції в продуктах, мобільні додатки небанків намагаються втримати клієнтів за допомогою додаткових послуг. Основною цільовою аудиторією небанків є міленіали, тобто покоління людей, що народилися приблизно з 1981 по 1996 рік. Це покоління у майбутньому стане найбільшим сегментом серед клієнтів, що обслуговуються. Яскраві кольори, реклама в Tik-Tok, неформальний стиль спілкування, ігри та винагороди в додатках спрямовані на побудову дружніх стосунків зі своїми клієнтами. З урахуванням збільшення потреб клієнтів у персоналізації, банки «Власний Рахунок» та Neobank пропонують всім самостійно налаштувати віджети. Нагороди за операції в мобільному банкінгу можна отримати в Монобанку та Izibank, а банк «Власний Рахунок» створив у додатку календар до Нового року.

Кожен вітчизняний небанк розвивається у своїй власній ніші, спеціалізуючись на певному сегменті ринку. Наприклад, Monobank вперше запровадив брокерську діяльність, Sportbank співпрацює з фізично активними клієнтами, Neobank позиціонує себе як бізнес-банк для фізичних осіб-підприємців, а банк «Власний Рахунок» обслуговує клієнтів мережі "Сільпо". Це відповідає світовим тенденціям небанкінгу, який зосереджується на специфічних нішах, конкретних регіонах та певних категоріях споживачів. Проте, найбільш конкурентоспроможним, популярним і потужним небанком в Україні залишається Монобанк [4].

У порівнянні з традиційними банками, небанки мають наступні переваги: спрощення процедур надання фінансових послуг та відсутність паперового документообігу; використання нових інструментів, таких як P2P кредитування, фінансові роботи-консультанти, криптовалюта; економія часу та зручність для клієнтів; цілодобовий доступ до широкого спектру послуг; нижча вартість комісійних послуг; можливість постійного доступу та контролю за обліковим записом; орієнтація на робо-консультантів та спілкування в

соціальних мережах чи месенджерах; швидкість транзакцій і можливість налаштувати регулярні автоматичні платежі.

Хоча необанки пропонують більш гнучкі, цифрові та спрощені фінансові послуги, що відповідають потребам клієнтів, повний перехід на необанківську систему в Україні все ще є неможливим через недоліки, що уповільнюють розвиток цього виду фінансового посередництва: - великі витрати на розробку, створення та просування мобільних фінансових додатків на ринку; - значні витрати на розробку надійного захисту від кіберзлочинності та вірусів; - недосконале законодавство у сфері цифрових технологій в необанкінгу та ліцензуванні їх діяльності; - потенційні проблеми, пов'язані з роботою додатків на різних платформах та операційних системах; - недовіра більшої частини населення до необанків через недостатню фінансову та цифрову грамотність.

Для вирішення цих проблем необхідно впровадити ефективний правовий механізм регулювання необанківської сфери шляхом удосконалення законодавчої бази у галузі фінансових послуг та розробки ефективних інструментів контролю за їх діяльністю, що сприятиме підвищенню рівня довіри громадян. Крім того, необанки повинні розширити свою географічну присутність, співпрацюючи з іншими установами або розробляючи ефективні цифрові рішення, які дозволять клієнтам отримувати доступ до їхніх послуг у різних регіонах [5].

Висновки. Отже, підводячи підсумки можна сказати, що сучасний банківський сектор розвивається швидкими темпами. Необанк – це банк сучасності, який впроваджується в наше життя, складаючи конкуренцію класичним банкам. Але повний перехід на необанкінг в Україні поки що є складним завданням через великі витрати на розробку та захист від кіберзлочинів, а також недовіру частини населення через низьку фінансову та цифрову грамотність. Для успішного розвитку необанкінгу в Україні важливо вдосконалити законодавчу базу у сфері фінансових послуг, забезпечити ефективне регулювання та розробити інструменти для підвищення рівня довіри громадян до необанків. Необанки також повинні активно розширювати свою

географічну присутність та співпрацювати з іншими установами для забезпечення доступу до своїх послуг в різних регіонах.

Щодо перспектив розвитку, необанкінг може продовжувати займати важливе місце в українському фінансовому секторі. Зокрема, розширення співпраці та партнерств з іншими компаніями, вдосконалення технологічної інфраструктури та подальший розвиток цифрових фінансових інструментів можуть забезпечити стабільний ріст необанківського сектору. При цьому, важливо вирішувати проблеми, пов'язані із забезпеченням кібербезпеки, фінансовою та цифровою грамотністю населення та побудовою довіри клієнтів. Регулятивне середовище також має пристосовуватися до змін, що відбуваються в сфері необанкінгу, забезпечуючи ефективний контроль і захист інтересів споживачів. У цілому, необанкінг може продовжити впливати на трансформацію українського фінансового ринку, надаючи клієнтам нові, зручні та інноваційні фінансові послуги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семенов А.Ю., Пахненко О.М., Шалда А.А. Необанки в Україні: особливості, тренди та перешкоди розвитку. Сумський державний університет. 2023. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/39-2023/semenog.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).
2. Лінник А.О., Колесник Д.С. Розвиток необанків в Україні та світі. Університет митної справи та фінансів. 2019. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3830/1/71-74.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).
3. Юридична газета: Необанки: закордонна історія та українська перспектива. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/neobanki-zakordonna-istoriya-ta-ukrayinska-perspektiva.html> (дата звернення: 15.11.2023).
4. Чуб П.М., Охрименко І.Б., Білошапка В.С. Стан та перспективи розвитку необанків України. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. 2023. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3564/3584> (дата звернення: 15.02.2024).
5. NVБізнес: Українські необанки: ключові гравці і потенційні ніші для розвитку. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/monobank-izibank-abo-sportbank-ukogo-keshbek-bilshe-novini-ukrajini-50138385.html> (дата звернення: 15.02.2024).

Annotation: *the article examines the specifics and essence of neobanks as the newest financial and credit institutions of the generation of state-of-the-art IT. The main problems and obstacles on the way to the development of neobanks in Ukraine are highlighted, as well as the prospects for their development are outlined.*

Keywords: *neo-banks, financial services, traditional banks, innovation, development.*

Науковий керівник - БУРКОВСЬКА А.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет*

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ОБЛІГАЦІЙ ВНУТРІШНЬОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ

Красноноженко В.О.,

здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування, Миколаївський національний аграрний університет

***Анотація:** У статті визначено сутність державних облігацій. Зазначені різновиди державних облігацій в Україні. Розглянуто, яким чином ведеться обіг державних облігацій в Україні. Вказана особливість військових облігацій, їх характеристика, різновид, підкреслена унікальність та вигідність. Проаналізовано показники обсягів облігацій внутрішньої державної позики. У статті також визначено основні переваги в інвестуванні в облігації внутрішньої державної позики.*

***Ключові слова:** облігації, ринок облігацій, держава, економіка, цінні папери, державні облігації.*

Постановка проблеми. Ринок державних цінних паперів є важливою частиною фінансової системи країни. Уряд України найчастіше випускає облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). За своїм характером ці боргові цінні папери є важливим інструментом фіскальної політики. Основною метою випуску ОВДП є покриття дефіциту бюджету.

Тому ОВДП є важливою складовою загального державного боргу та основою внутрішнього державного боргу. Виникає питання у мірі зацікавленості інвесторів даним цінним папером та вигідності інвестування в нього.

Метою дослідження є детальний розгляд облігацій внутрішньої державної позики, визначення їх сутності та призначення. Основним завданням статті є аналіз теми особливостей ринку облігацій внутрішньої державної позики. Дослідження динаміки обсягів ОВДП, які знаходяться в обігу у 2023р.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день існує багато теоретичних і емпіричних досліджень з питань боргових цінних паперів і ринків цінних паперів. Основи функціонування та розвитку ринку державних цінних паперів, в тому числі, облігацій внутрішньої державної позики розглянуто у працях багатьох науковців, серед них: Криховецька З.[1], Ливдар М. В. [6], Мікуляк К. [5], Москаленко Я. [5], Федевич Л. С. [6], та інші.

Виклад основного матеріалу. Цінні папери за порядком їх розміщення поділяються на емісійні та неемісійні. Емісійні цінні папери є цінними паперами, які посвідчують однакові права їх власників у межах одного випуску стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітент). Серед існуючих цінних паперів до емісійних цінних паперів належать державні облігації [1].

Державні облігації характеризуються відносинами між державою як позичальником та кредитором, де можуть бути фізичні і юридичні особи, іноземні уряди, міжнародні фінансові організації [2]. За місцем розміщення державні облігаційні позики бувають зовнішні і внутрішні [2].

Державні облігації України можуть бути:

- довгострокові – понад п'ять років;
- середньострокові – від одного до п'яти років;
- короткострокові – до одного року [2].

Державні облігації України поділяються на такі види:

1. Облігації внутрішніх державних позик України (ОВДП);
2. Цільові облігації внутрішніх державних позик України;
3. Облігації зовнішніх державних позик України [2].

У нашій статті розглянемо саме облігації внутрішніх державних позик України. Насамперед, необхідно зазначити, що облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) є державними цінними паперами, випущені на внутрішньому фондовому ринку. ОВДП підтверджує, що Україна зобов'язана виплатити дохід пред'явникам цих облігацій згідно з умовами випуску облігацій для компенсації номінальної вартості цього цінного паперу [3].

Дані державні облігації випускаються Міністерством фінансів України та продаються на первинному ринку дилерам та їх клієнтам для забезпечення потреб державного бюджету України. Обіг облігацій в Україні виконується повністю в електронному форматі. НБУ є депозитарієм ОВДП, тобто установою, що веде їх централізований облік у бездокументарному виді [3].

ОВДП, безсумнівно, є найбільш надійними цінними паперами в Україні, оскільки їх повне погашення (100% суми) гарантовано державою [3].

На сьогодні у великої кількості банків в Україні можуть купувати військові ОВДП. Військові облигації є цінними паперами, які випускає держава під час воєнного стану.

Військові облигації існують двох видів:

- Дисконтні – облигації, які є зі строком погашення менше року, продаються за ціною нижче номіналу;
- Купонні – облигації, які є зі строком погашення більше року та купонними платежами [4].

На військові облигації скасовано оподаткування з доходу по облигаціям, а портал «Дія» стане платформою для партнерів і користувачів, де банки зможуть продавати, а користувачі купувати без комісій і додаткових платежів [4]. Існує можливість інвестувати в облигації власні грошові кошти, що підтримуватиме ЗСУ та економіку країни [5].

Для поглиблення дослідження даної тематики, слід проаналізувати показники обсягів облигацій внутрішньої державної позики. Розглянемо результати аналізу у таблиці 1, де порівняно обсяг облигацій внутрішньої державної позики станом на 02.01.2023 р. та 01.01.2024 р. у власності НБУ, банків, юридичних осіб, фізичних осіб та нерезидентів, які номіновані у гривнях, доларах США та євро.

Таблиця 1 Обсяги ОВДП, які знаходяться в обігу, млн грн

Власність	Станом на 02.01.2023 р.				Станом на 01.01.2024 р.			
	Усього	у т.ч. номіновані в			Усього	у т.ч. номіновані в		
		грн	дол. США	євро		грн	дол. США	євро
НБУ	704569,95	704569,95	0,00	0,00	689989,89	689989,89	0,00	0,00
Банків	485984,50	403925,03	54062,21	27997,26	658118,80	575547,18	48390,61	34181,01
Юр.осіб	107336,83	94999,68	11557,51	779,65	138940,53	109507,56	26908,84	2524,13
Фіз.осіб	1982,00	15030,28	14660,21	577,51	53248,83	25932,33	25461,04	1855,47
Нерезидентів	57992,67	57396,13	596,54	0,00	43639,12	42553,16	1081,76	4,20
Разом	1388035,64	1277804,75	80876,47	29354,42	1585968,49	1445561,45	101842,24	38564,80

Джерело: розроблено автором на основі досліджень [3].

Нами встановлено, що обсяг облігацій внутрішньої державної позики збільшився з 1388035, 64 млн грн (станом на 02.01.2023 р.) до 1585968, 49 млн грн (станом на 01.01.2024 р.).

Звичайно, основна перевага у валюті номінування віддається гривні, де також збільшилися обсяги ОВДП до 1445561,45 млн грн станом на 01.01.2024 р. Найбільша питома вага (понад 91%) серед усіх ОВДП, які знаходилися в обігу на 01.01.2024 р., належить облігаціям, номінованим в національній валюті України.

Загалом, помітне суттєве збільшення обсягів ОВДП по багатьом категоріям власності, серед яких: фізичні особи (з 1982,00 млн грн станом на 02.01.2023 р. до 53248,83 млн грн станом на 01.01.2024 р.), юридичні особи (з 107336,83 млн грн станом на 02.01.2023 р. до 138940,53 млн грн станом на 01.01.2024 р.) та банки (з 485984,50 млн грн станом на 02.01.2023 р. до 658118,80 млн грн станом на 01.01.2024 р.).

Потрібно зазначити, що ОВДП, має достатню кількість переваг, завдяки чому користується попитом серед багатьох інвесторів.

Основні переваги даного цінного паперу є:

- високий рівень доходності, адже надійні банківські установи знижують ставки за депозитами, а при здійснюванні вкладів у комерційні банки, які пропонують порівняно вищі відсотки існує ризик;
- отриманий прибуток не оподатковується. Гарною перевагою інвестування саме у ОВДП є уникнення сплати податку на прибуток або ПДФО та воєнного збору, де інвестор заощаджує 18%+1,5 відсотка;
- гарантовані державою, адже діє 100% гарантія від держави, незалежно від терміну боргового паперу та розміру інвестицій, що є надзвичайною перевагою цінного паперу;
- мобільність. Є можливість продажу облігацій на вторинному ринку при потребі;
- можливість використання ОВДП в якості застави тощо[6].

Висновки. Стало зрозуміло, що ринок державних цінних паперів дійсно є важливою частиною фінансової системи країни. Одним із основних цінних паперів, що випускає уряд України, є облігації внутрішньої державної позики. До того ж, це важливий інструмент фіскальної політики, де основною метою їх випуску є покриття дефіциту бюджету.

Також наявність у пред'явника ОВДП підтверджує, що Україна зобов'язана виплатити дохід по цим облігаціям згідно з умовами випуску облігацій для компенсації номінальної вартості цього цінного паперу.

Обіг облігацій в Україні виконується повністю в електронному форматі, а НБУ є депозитарієм ОВДП.

Позитивним аспектом є існування військових облігацій в Україні, що є надзвичайно актуальними наразі саме під час воєнного стану. Їх можна придбати у великій кількості банків в Україні. Потрібно зазначити, що військові облігації поділяються на дисконтні та купонні [4]. До того ж, вигідним фактором є скасування оподаткування з доходу по облігаціям на військові облігації, що надає заощадити на сплаті податків.

Проаналізувавши показники обсягів облігацій внутрішньої державної позики, було підкреслено їх зріст в порівнянні із даними минулого року. Відповідно можна зробити висновок, що попит на інвестування в такий цінний папір все більше зростає.

Облігації забезпечують вищі прибутки завдяки тому, що доходи від них не оподатковуються. Такий метод інвестування вже має велику конкуренцію з більш традиційним варіантом збереження коштів для населення України - купівлею валюти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України. URL: <http://surl.li/degmm> (дата звернення: 16.02.2024).
2. Криховецька З.М. Фінансовий ринок: навч. посібн. 3-є вид. Івано-Франківськ, 2014. 430 с.
3. Облігації внутрішньої державної позики. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/bonds/> (дата звернення: 16.02.2024).

4. Військові облигації. Дія. URL : <https://militarybonds.diiia.gov.ua/> (дата звернення: 16.02.2024).

5. Мікуляк К., Москаленко Я. Особливості попиту на акції та облигації на ринку цінних паперів. *Молодь, наука, бізнес : матеріали Всеукр. інтер.-конф. здоб.вищ.освіти і мол.учених, 5-6 жовтня 2022 р., м. Миколаїв. Миколаїв: МНАУ, 2022. С. 197.*

6. Федевич Л. С., Ливдар М. В. Облігації внутрішньої державної позики як інструмент для інвестицій та підтримки економіки України. *Modern Economics. 2022. № 35(2022). С. 136-140. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V35\(2022\)-21](https://doi.org/10.31521/modecon.V35(2022)-21).*

V. Krasnonozhenko. FEATURES OF THE MARKET OF DOMESTIC GOVERNMENT LOAN BONDS

Abstract: *The article de fines the essence of government bonds. Specified types of government bonds in Ukraine. The manner in which government bonds are circulated in Ukraine has been considered. The mainfeature of military bonds, the ir characteristics, variety, uniqueness and profitability are emphasized. The indicators of the volume of bonds of the domestic stateloanwere analyzed. The article also identifies the mainadvantages of investing in domestic government bonds.*

Keywords: *bonds, bondmarket, government, economy, securities, government bonds.*

Науковий керівник - БУРКОВСЬКА А. В.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет

УДК336.276(477):355.018

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Красноноженко В.О., здобувачка вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», Миколаївський національний аграрний університет

Нестерчук Т.В., здобувачка вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: У статті визначено сутність поняття «управління державним боргом». Розглянуто та проаналізовано вплив воєнних дій на стан та динаміку державного боргу України. Досліджено іноземний досвід управління державним боргом у відсотках до ВВП. Зазначено основні напрями та стратегії управління державним боргом, розроблені Міністром фінансів України.

Ключові слова: державний борг, Україна, воєнні дії, іноземний досвід, кредитори, сплата відсотків.

Постановка проблеми: У контексті сучасних геополітичних реалій та воєнного конфлікту в Україні стає актуальним визначення оптимальних стратегій та механізмів управління державним боргом в умовах воєнних дій. Протистояння геополітичним та економічним тискам у контексті військового конфлікту накладає особливі умови на управління державним боргом, які вимагають ретельного аналізу та розробки стратегій для забезпечення ефективного фінансового управління.

Метою дослідження є системний аналіз та оцінка механізмів управління державним боргом в Україні, дослідження його стану та динаміки під час воєнного конфлікту, а також розробка пропозицій щодо оптимізації процесів управління державним боргом на основі іноземного досвіду для забезпечення фінансової стабільності та ефективного використання ресурсів.

З урахуванням зазначеної мети, важливими завданнями статті є:

1. Дослідити сутність поняття «управління державним боргом»;
2. Розглянути існуючі стратегії та інструменти управління державним боргом та їхню ефективність в умовах конфлікту;
3. Провести огляд іноземного досвіду управління державним боргом;
4. Визначити основні фактори, що впливають на динаміку державного боргу в Україні під час воєнних дій;

5. Розробити пропозиції щодо вдосконалення механізмів управління державним боргом з урахуванням специфіки військового контексту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій щодо управління державним боргом, його сутності та іноземного досвіду був широко розглянутий у працях визначених науковців, таких як: Коновалов В.В. [6], Лазебни Л.Л. [7], Новосьолова О.С. [4], Прутська О.О. [5], Федосов В.М. [7], Чувахіна Л.Г. [6], Юхименко П.І. [7], Ярошевич Н.Б. [9] та інших вчених. Їх дослідження акцентують увагу на вагомості комплексних заходів, спрямованих на оптимізацію витрат, виплату відсотків, погашення позик та управління ризиками у контексті фінансового управління державним боргом. Особлива увага приділяється необхідності врівноваження інтересів різних сторін, таких як позичальники, інвестори та кредитори, що визначає ключовий аспект управління державним боргом в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу. У будь-який час для всіх країн світу надзвичайно важливим питанням постає управління державним боргом. Питання управління державним боргом стає все більш актуальним у другій половині ХХ століття, коли держави не могли акумулювати достатні фінансові ресурси в бюджеті для повноцінного виконання своїх функцій і почали залучати кошти через позики на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Важливо з'ясувати поняття «державний борг» для подальшого дослідження [1, с. 48]. Слід не лише зазначити, що державний борг – це відносини, де держава є позичальником, кредитором чи гарантом повернення кредиту, але й державний борг слід розглядати як систему кредитних відносин, у яких бере участь держава [2].

Держава здійснює запозичення для покриття дефіциту державного бюджету та рефінансування державного боргу. Право здійснення державних запозичень в Україні у межах Закону Про Державний бюджет України, що належить державі в особі Міністра фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів України. До державних зовнішніх запозичень відносяться кредит (позики), які держава залучає від іноземних держав, банків і міжнародних

фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів відповідно до міжнародних договорів України. Управління державним боргом здійснює Міністерство фінансів України в межах повноважень, визначених законодавством України [3].

Вважаємо за доцільне розглянути, яким чином трактовано термін «управління державним боргом» в науковій літературі (табл.1).

Таблиця 1 Сутність поняття «управління державним боргом»

Науковець	Опис поняття
Новосьолова О.С.	Сукупність заходів держави з виплати відсоткових доходів кредиторам і погашення позик, зміни умов вже випущених позик, визначення умов і випуску нових позик
Прутська О. О.	Комплекс заходів, що приймаються державою в особі її уповноважених органів щодо визначення місць і умов розміщення і погашення державних позик, а також забезпечення гармонізації інтересів позичальників, інвесторів і кредиторів. Водночас управління державним боргом вимагає також і оптимізації витрат, пов'язаних з фінансуванням дефіциту державного бюджету
Чувахіна Л. Г., Коновалов В. В.	Процес розроблення і виконання стратегії управління державними борговими зобов'язаннями, що дає змогу залучити необхідну суму фінансів, виконати цільові установки Уряду щодо рівня ризику і витрат,
Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебни Л. Л.	Комплекс заходів, що здійснюються державою в особі її уповноважених органів, щодо визначення місця і умов розміщення і погашення державних позик, а також забезпечення гармонізації інтересів позичальників і кредиторів

Джерело: побудовано авторами на основі досліджень [4], [5],[6, с. 246],[7].

Потрібно зазначити, що сутність управління державним боргом є багатограним, неординарним, що в багатьох економістів, вчених та фахівців викликає купу суперечок.

З метою ефективного управління державним боргом та/або ліквідністю єдиного казначейського рахунку Міністр фінансів України має повноваження здійснювати від імені України операції з державним боргом, у тому числі обмін, випуск, купівлю, викуп та продаж боргових зобов'язань держави на кінець бюджетного періоду [3]. До того ж, в Україні існує Відділ обслуговування державного боргу Державної казначейської служби України, який є самостійним структурним підрозділом Державної казначейської служби

України. Основним завданням Відділу є забезпечення проведення платежів з погашення та обслуговування державного боргу, платежів, які пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань держави, в національній та іноземній валютах за дорученням Мінфіну та ін. [8].

Гарантований державою борг – сукупна заборгованість суб'єктів господарювання (резидентів України) за отриманими та непогашеними на звітну дату кредитами (позиками), виконання яких гарантовано державною гарантією. До набрання чинності державною гарантією (настання гарантійного випадку) операції, пов'язані з конкретним боргом, у державному бюджеті не відображаються. Державні гарантії надаються з дотриманням умов платності, строковості та забезпечення виконання зобов'язань у порядку, встановленому законодавством [3].

Загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 % річного номінального обсягу ВВП України. Це положення не застосовується у випадках [3]:

- введення воєнного стану в Україні (в окремих її місцевостях);
- введення надзвичайного стану в Україні (в окремих її місцевостях) або проведення на території України антитерористичної операції [3].

Розглянемо класифікацію державного та гарантованого державою боргу (рис. 1).

Згідно із законодавчими документами України, існує середньострокова стратегія управління державним боргом, що являє собою інструмент, який розроблений Міністерством фінансів України для оцінки поточного стану та динаміки державного боргу України. До того ж у даному документі визнаються цілі, завдання й заходи у середньостроковій перспективі, за рахунок яких відбувається оптимізація структури державного боргу з точки зору співвідношення вартості обслуговування та ризиків при збереженні прийняттого рівня боргового навантаження [3].

За строком погашення:	<ul style="list-style-type: none"> • Короткострокові (до 1 року); • Середньострокові (від 1 до 5 років); • Довгострокові (від 5 років)
За типом боргового інструменту:	<ul style="list-style-type: none"> • Кредити; • Цінні папери
За ринком запозичення:	<ul style="list-style-type: none"> • Внутрішній борг; • Зовнішній борг
За валютою запозичення:	<ul style="list-style-type: none"> • В національній валюті; • В іноземній валюті
За типом відсоткової ставки:	<ul style="list-style-type: none"> • За плаваючою відсотковою ставкою; • За фіксованою відсотковою ставкою

Рисунок 1 - Класифікація державного та гарантованого державою боргу

Джерело: побудовано авторами на основі [3]

Потрібно зазначити, що коли країна має значну кількість боргу, помилково вважати, що економіка перебуває у надзвичайно кризовому стані, адже у разі ефективного управління цим боргом, можна зменшити вплив даного фактору на рівень життя населення в країні.

Не дивно, що перебуваючи в умовах війни, на економіку країни впливають незаплановані зміни, що ускладнює втримання місця країни на світовому ринку.

Оцінка державного боргу здійснюється за такими показниками [9]:

– заборгованість на душу населення із зазначенням розміру державного боргу на одного громадянина країни;

– відношення державного боргу до особистого доходу, визначене як частка загальної непогашеної заборгованості на 1000 грошових одиниць доходу особи; визначає, наскільки обтяжливою є заборгованість для населення країни;

– відносний розмір боргу (державний борг/ВВП), який залежить від темпів зростання ВВП, рівня реальної процентної ставки, що має вплив на розмір виплат із боргів; величину дефіциту бюджету [9].

Розглянувши іноземний досвід, наведемо приклад США, які станом на 2022 рік мають рекордний рівень заборгованості, що складає 31,4 трлн дол. США, а співвідношення державного боргу до ВВП – 137,2 % станом на 2021 рік. США є однією з країн-лідерів світу за обсягом ВВП. Проте, економіка цієї країни прогресивно розвивається. Справа у тому, що валюта США є самостійною та повноцінною грошовою одиницею, за рахунок чого вони здійснюють експорт та імпорт, залучають інвестиції, а свій борг продають за долар, де немає ризику нестабільності валюти, збільшуючи цим попит на свою валюту як в країні, так і за її межами. Коли США має значні виклики та можливості, казначейство реагує на них через ефективне управління облігаціями. Така система відвертає потребу в додаткових позиках, визначає напрямок зростання країни, а також має достатній вплив на безпеку та процвітання населення у довгостроковій перспективі. Аналогічна ситуація відбувається у Японії, де розмір заборгованості станом на 2021 рік складає 12,54 трлн дол. США, а співвідношення державного боргу до ВВП у розмірі 234,4 % у 2021 році. Натомість, Японія вважається країною з однією з найрозвиненіших економік світу [10].

В Україні під час війни вдається утримувати рівень боргового навантаження, що складає менше 80% ВВП. Через допомогу партнерів та кредиторів під час повномасштабної війни в Україні питання виплат за борговими зобов'язаннями відкладено до 2025 року, але все ж таки після завершення бойових дій управління державним боргом постане одним із найважливіших завдань [11].

У контексті цих подій, Міністерством фінансів України була розроблена Середньострокова стратегія управління державним боргом на період 2024–2026 років, яка є інструментом для оцінки стану та динаміки державного боргу. Основною метою стратегії є оптимізація структури боргу з урахуванням співвідношення вартості обслуговування та ризиків, які сприятимуть відновленню прийняттого рівня боргового навантаження.

У середньостроковій перспективі Україна продовжить фокусуватись на залученні фінансування з найнижчою можливою вартістю і одночасним обмеженням ризиків.

У зв'язку з цим було визначено три основні цілі управління державним боргом [12]:

1. Залучення зовнішнього довгострокового пільгового фінансування та максимізація частки грантів офіційного сектору;
2. Продовження розвитку міцних взаємовідносин з інвесторами та сприяння розвитку внутрішнього ринку капіталу;
3. Мінімізація ризику рефінансування.

Тож, пропонуємо на основі Стратегії проаналізувати поточний стан та динаміку державного боргу України. Розглянемо загальний розмір та структуру державного боргу (табл. 2).

Таблиця 2 Загальний розмір та структура державного боргу

	2021 р.		2022 р.		Червень 2023 р.	
	млрд грн	% від заг. суми	млрд грн	% від заг. суми	млрд грн	% від заг. суми
<i>Державний борг</i>	2 363	88%	3 715	100%	4 376	100%
в тому числі:						
зовнішній борг	1 300	55%	2 325	63%	2 922	67%
внутрішній борг	1 063	45%	1 390	37%	1 455	33%
Гарантований державою борг	309	12%	360	9%	334	7%
Загальний борг	2 672	100%	4 075	100%	4 710	100%

Джерело: побудовано та узагальнено авторами на основі [12]

Аналізуючи дані таблиці 2, можна зазначити наступне: за період з 2021 по червень 2023 року відзначається помітне зростання загального державного

боргу. У 2021 році загальна сума становила 2 672 млрд грн, у 2022 році спостерігаємо зростання в 1,5 разів до 4 075 млрд грн, подальше невелике збільшення до 4 710 млрд грн у червні 2023 року.

Спостерігається тенденція зростання зовнішнього державного боргу. Зокрема, його частка зросла з 55% у 2021 році, до 63% у 2022 році та до 67% у червні 2023 року. Різке зростання зовнішнього боргу в 2022 році свідчить про значущий вплив зовнішніх факторів на фінансове становище країни, найбільш вагомим фактором є повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

Співвідношення внутрішнього боргу до загального зменшилося. У 2021 році внутрішній борг становив 45%, але зменшився до 37% у 2022 році та до 33% у червні 2023 року. Це вказує на певну орієнтованість України на зовнішні джерела кредитування.

Гарантований державою борг також зменшився у відсотковому співвідношенні до загальної суми боргу: 3 12% у 2021 році до 9% у 2022 році та до 7% у червні 2023 року.

Далі наше дослідження ґрунтується на аналізі зовнішнього та внутрішнього державного боргу за структурою кредиторів (рис. 2 та рис. 3).

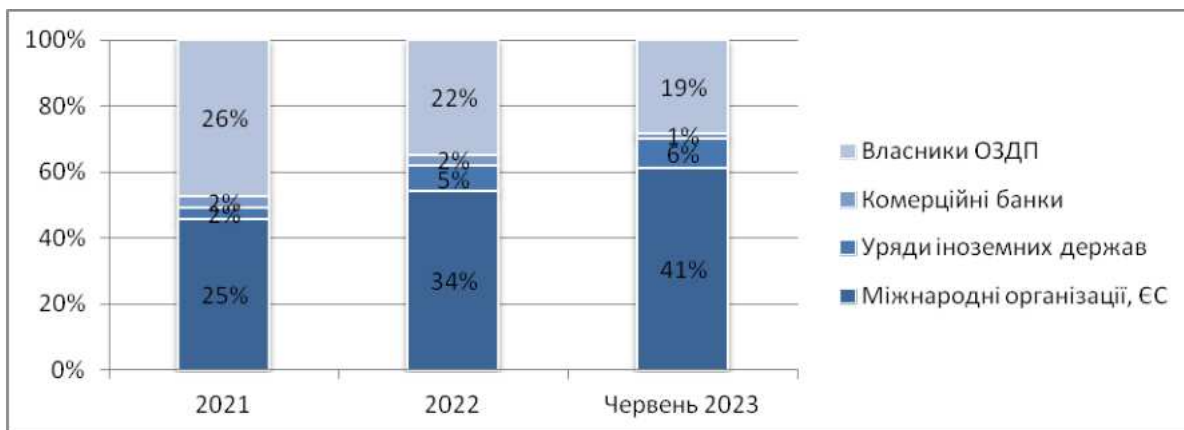

Рисунок 2 – Зовнішній державний борг за структурою кредиторів в загальній сумі боргу, %

Джерело: побудовано та узагальнено авторами на основі [12]

За даними рис.2, найбільше фінансової підтримки Україна отримує від міжнародних організацій та Європейського Союзу, частка яких зросла з 25% у 2021 році до 41% у червні 2023 року. Це свідчить про активний пошук

міжнародної підтримки та співпрацю з ключовими міжнародними інституціями для забезпечення економічної стабільності та безпеки.

Важливо відзначити також зростання частки кредитів від урядів іноземних держав, що підвищилася з 2% у 2021 році до 6% у червні 2023 року. Це свідчить про збільшення ролі двосторонніх відносин та співпраці з іншими країнами. Водночас, спостерігається зменшення внеску комерційних банків та власників облігацій зовнішнього державного боргу.

У цілому структура кредиторів зовнішнього державного боргу України свідчить про поступове розширення джерел фінансування та активний пошук міжнародної підтримки для забезпечення стійкості та розвитку економіки країни.

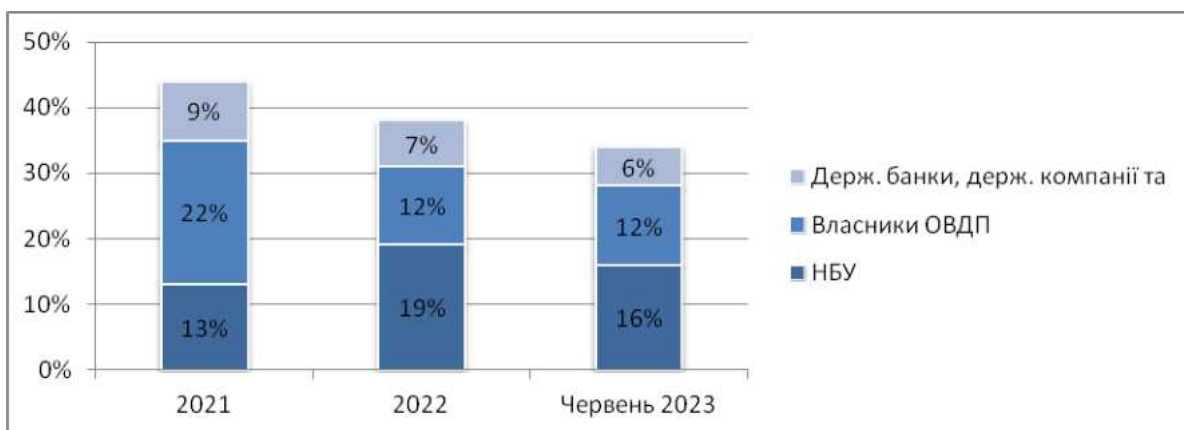

Рисунок 3 – Внутрішній державний борг за структурою кредиторів в загальній сумі боргу, %

Джерело: побудовано та узагальнено авторами на основі [12]

Структура кредиторів внутрішнього боргу визначає, що значна частина цього боргу є зобов'язанням перед Національним банком України (НБУ). Його частка зросла з 13% у 2021 році до 16% у червні 2023 року. Це свідчить про активну роль НБУ в управлінні внутрішнім боргом та його значущий вплив на фінансову систему країни.

Важливо відзначити, що власники облігацій внутрішнього державного боргу (ОВДП) залишаються значущими кредиторами, хоча їхня частка зменшилася з 22% у 2021 році до 12% у червні 2023 року.

Капіталізація державних банків, державних компаній та ФГВФО становить невелику, але стабільну частку в структурі внутрішнього боргу, вказуючи на участь державних інституцій у внутрішньому фінансуванні.

В цілому, загальний аналіз Рисунку 3 підтверджує тенденцію до зменшення внутрішнього боргу та вказує на ключову роль Національного банку України у внутрішніх фінансових операціях.

Наступним важливим об'єктом аналізу є дослідження структури валют державного боргу (Таблиця 3).

Таблиця 3 Структура державного боргу за валютами

	2021	2022	Червень 2023
	% від заг. суми	% від заг. суми	% від заг. суми
UAH	40	34	30
USD	35	29	26
EUR	14	23	29
GBP	0,02	0,02	0,02
XDR	10	10	12
JPY	1	1	1
CAD	0	1	3
Державний борг	100	100	100

Джерело: побудовано та узагальнено авторами на основі літературного джерела[12].

Протягом досліджуваного періоду відзначається певне зміщення у структурі державного боргу за валютами. Зокрема, спостерігається зменшення частки боргу в українських гривнях (UAH) з 40% у 2021 році до 30% у червні 2023 року. Це пов'язано зі зменшенням частки внутрішнього боргу країни та пріоритетом залучення коштів від іноземних партнерів.

Відзначається частка двох вагомих валют USD і EUR у структурі державного боргу. Зокрема, частка боргу в доларах США (USD) зменшилася з 35% у 2021 році до 26% у червні 2023 року, тоді як борг в євро (EUR) зріс з 14% до 29% за цей період. Це вказує на активну співпрацю та збільшення фінансової підтримки від країн Європейського Союзу.

Частка інших валют, таких як британський фунт (GBP), МВФ права на спеціальні права запозичення (XDR), японська єна (JPY) та канадський долар (CAD), залишається невеликою, але є певні зміни в їхній динаміці.

Ключовими показниками є відсоткові ставки та терміни надання кредиту, а отже, проаналізуємо ці показники (рис. 4, табл. 4).

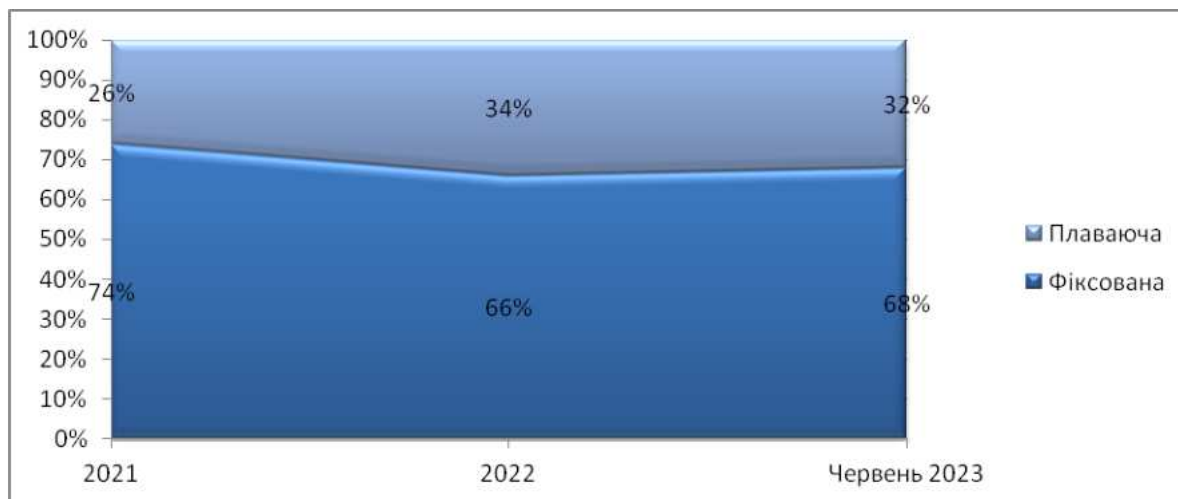

Рисунок 4 – Структура державного боргу за типом відсоткової ставки, %

Джерело: побудовано та узагальнено авторами [12]

За даними рис. 4 відмітимо, що фіксована відсоткова ставка використовується до значної частки державного боргу, проте вона зменшилася з 74% у 2021 році до 68% у червні 2023 року. В той же час, частка плаваючої відсоткової ставки зросла з 26% до 32% за цей період. Це може вказувати на стратегічний підхід до управління ризиком процентних ставок та можливості більш гнучкого реагування на зміни на фінансових ринках.

Такий розподіл свідчить про те, що держава прагне збалансувати свій борговий портфель, враховуючи як фіксовані, так і плаваючі відсоткові ставки для забезпечення стабільності та оптимізації фінансового ризику.

Досліджуючи дані табл. 4 щодо структури державного боргу України в розрізі строків погашення, можна визначити ключові тенденції в управлінні борговим портфелем країни.

Таблиця 4 Структура державного боргу України в розрізі строків до погашення

Періоди	Внутрішній борг			Зовнішній борг		
	2021 р.	2022 р.	Червень 2023 р.	2021 р.	2022 р.	Червень 2023 р.
	% від заг. суми	% від заг. суми	% від заг. суми	% від заг. суми	% від заг. суми	% від заг. суми
< 3 р.	43	30	37	0	2	8
3-5 р.	12	7	8	16	13	8
5-7 р.	6	7	4	9	12	8
7-10 р.	14	12	13	28	21	24
> 10 р.	24	44	38	47	52	51
Разом	100	100	100	100	100	100

Джерело: побудовано та узагальнено авторами на основі літературного джерела[12].

В структурі внутрішнього боргу країни найбільш вагому частку займають короткострокові кредити, а саме до 3 років, та довгострокові кредити, а саме більше 10 років.

В структурі зовнішнього боргу країни найбільш вагому частку займають середньострокові (від 7 до 10 років), та довгострокові (більше 10 років) кредити.

Внутрішній борг відзначається певною стабільністю, проте спостерігається збільшення частки короткострокових зобов'язань (менше 3 років) з 43% у 2021 році до 37% у червні 2023 року.

Щодо зовнішнього боргу важливо відзначити зростання частки короткострокових зобов'язань від 2% у 2021 році до 8% у червні 2023 року, що є результатом активного залучення короткострокового фінансування на міжнародних ринках.

Великі виплати за державним боргом України передбачаються у період з 2024 по 2026 роки. Це обумовлено суттєвим збільшенням обсягів боргового фінансування, яке виникло внаслідок військових подій. Прогнозується, що середні розміри щорічних виплат за державним боргом у період з 2023 - 2026 роки складатимуть 1 031 млрд грн, враховуючи поточні боргові зобов'язання. Більш детальне дослідження наведено в табл. 5.

Таблиця 5 Графік виплат за державним боргом України, млрд. грн.

	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2026 р.
Зовнішній борг - Погашення	70	185	198	248
Зовнішній борг - Відсотки, що можуть бути капіталізовані	-	122	12	-
Зовнішній борг – Обслуговування	53	46	254	271
Внутрішній борг - Погашення	386	422	465	430
Внутрішній борг – Обслуговування	212	254	260	235
Разом	721	1028	1189	1184

Джерело: побудовано та узагальнено авторами на основі [12]

Згідно з поданими в табл. 5 даними, можна спостерігати значний обсяг виплат за зовнішнім боргом, який включає погашення та обслуговування. У 2023 році виплати становлять 123 млрд. грн., а згодом вони значно зростають до 519 млрд. грн. у 2026 році.

Внутрішні виплати за державним боргом також залишаються значущими, починаючи з 598 млрд. грн у 2023 році і зростаючи до 665 млрд. грн. у 2026 році. Це створює додатковий фінансовий тиск на внутрішні ресурси та вимагає ефективного управління борговим портфелем.

Загальний обсяг виплат за державним боргом складає 721 млрд. грн. у 2023 році та зросте до 1184 млрд. грн. у 2026 році. Цей зростаючий тиск на бюджет підкреслює важливість вжиття ефективних заходів для забезпечення фінансової стійкості та визначення пріоритетів у витратній політиці, адже в середньому витрати на погашення боргу будуть складати 30% бюджету.

З урахуванням великих сум виплат, необхідно ретельно планувати та використовувати ресурси, а також розглядати можливості додаткового фінансування чи переговорів із кредиторами для забезпечення стабільності фінансів та уникнення подальшого зростання боргового тиску.

Як було зазначено раніше, під впливом ефективного управління державним боргом можливо забезпечити стабільний стан економіки держави, а також впровадити відповідні заходи задля задовільного рівня життя громадян в країні. Ми пропонуємо такі основні кроки для ефективного управління державним боргом України:

- зменшити відношення чистого державного боргу до валового внутрішнього продукту;
- частку гривневої заборгованості в портфелі державного боргу потрібно збільшити;
- приділяти більше уваги зовнішнім позикам, які орієнтовані на розвиток;
- оптимізувати вартість та ризики портфелів загального державного боргу;
- розвивати ринок державних облігацій.

Однак під час повномасштабного вторгнення РФ на територію України реалізація наведених заходів неможлива. Тому необхідно звернути увагу на розвиток ринку облігацій, зосередившись на інвестиційно-інноваційні зовнішніх позиках.

Висновки. Отже, повномасштабне вторгнення РФ на територію України завдало значного удару по економіці держави, тому управління державним боргом є одним із найвагоміших факторів забезпечення стабільної макроекономічної ситуації в країні. Платоспроможність держави, стабільність національної валюти та інші сегменти фінансового ринку напряму залежать від характеру врегулювання проблеми заборгованості.

Управління боргом держави необхідно зорієнтувати на використання ефективної боргової стратегії. В умовах війни є важким завданням утримати стабільний економічний стан в країні. На прикладі інших країн стало зрозумілим, що не дивлячись на значний відсоток державного боргу країни, цілком можливе подальше економічне зростання. Звичайно, під час війни Україна отримує велику підтримку з боку міжнародних організацій, ЄС, але для ефективного управління державним боргом доцільно запровадити стабілізуючі заходи, на ринку державних облігацій, зосередившись на інвестиційно-інноваційних зовнішніх позиках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багатий О. В. Економічна природа та сутність державного боргу. Студентський науковий вісник. Економічні науки, 2017. Вип. 1 (16). Ч. 1. С. 48–54.
2. Бюджетний кодекс України : Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI : станом на 19 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
3. Державний борг та гарантований державою борг. *Міністерство Фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovani-derzhavju-borg_osn_inf.
4. Новосьолова О.С. Теоретичні аспекти побудови системи управління державним боргом. Економічний аналіз. 2013. Т. 14. № 1. С. 301–307.
5. Прутська О. О. Управління державним боргом : навч. посіб. / О. О. Прутська, О. А. Сьомченков, Ж. В. Гарбар, Л. І. Губанова, В. В. Руденко. К. : Центр навчальної літератури, 2010. 216 с.
6. Чувахіна Л. Г., Коновалов В. В. Цілі й методи управління державним боргом в умовах фінансової нестабільності. *Питання сучасної науки та практики*, 2012. №3(41). С. 245–249
7. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебни Л. Л.. Теорія фінансів: підруч. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
8. Відділ обслуговування державного боргу. *Державна казначейська служба України*. URL: <https://www.treasury.gov.ua/pro-kaznachejstvo/organizacijna-struktura/viddil-obslugovuvannya-derzhavnogo-borgu>.
9. Ярошевич Н.Б. Управління державним боргом: зарубіжний досвід та українська реальність. Науковий вісник НЛТУ. 2007. № 17. С. 266–271.
10. Управління державним боргом: світовий досвід для України. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/8/696799/>.
11. Управління державним боргом України під час війни та післявоєнний період. *Центр економічної стратегії - Неурядовий дослідницький центр з питань економічної політики*. URL: <https://ces.org.ua/management-of-the-ukrainian-public-debt/>
12. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2024–2026 роки. МФУ. URL: <https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija>

V. Krasnonozhenko, T. Nesterchuk. FEATURES OF PUBLIC DEBT MANAGEMENT IN UKRAINE DURING THE WAR: FOREIGN EXPERIENCE

Abstract: *The essence of the concept of "government debt management" was defined in the article. The impact of military actions on the state and dynamics of the state debt of Ukraine is considered and analyzed. The foreign experience of managing public debt with high percentages to GDP was also studied. In addition, the main directions and strategies of public debt management, developed by the Minister of Finance of Ukraine, are indicated.*

Keywords: *public debt, Ukraine, military actions, foreign experience, creditors, interest payment.*

*Науковий керівник – Боднар Олена Андріївна,
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет*

РИНОК НЕРУХОМОСТІ МОНАКО: ІНВЕСТИЦІЇ ТА ТЕНДЕНЦІЇ 2014-2023 РОКІВ

Нестерчук Т.В.,

здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування, Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: Розглянуто загальні тенденції розвитку ринку нерухомості Монако. Проаналізовано основні показники та особливості первинного та вторинного ринків нерухомості Монако. Зазначено позитивні та негативні чинники, які впливають на розвиток первинного та вторинного ринків нерухомості Монако. Виявлено найбільш привабливі райони для інвестування. Доведено інвестиційну привабливість вторинного ринку нерухомості для більшості інвесторів.

Ключові слова: ринок нерухомості, новобудови, перепродаж, оренда, Монако, інвестиції.

Постановка проблеми. Ринок нерухомості Монако за останнє десятиріччя привертає значний інтерес як місцевих, так і зарубіжних інвесторів. Відзначається стійкий розвиток економіки країни, стабільність політичного середовища та високий рівень життя, що робить Монако одним з найбажаніших напрямків для вкладень у нерухомість. Однак, не дивлячись на загальну позитивну динаміку ринку, існують певні проблеми та тенденції, які варто розглянути для ретельного аналізу інвестиційного потенціалу країни. Серед них можна виділити питання стабільності цін на нерухомість, динаміку попиту та пропозиції, вплив законодавства на ринок нерухомості та перспективи розвитку інфраструктури. Отже, актуальним є детальне вивчення та аналіз ринкових тенденцій за останні десять років для розуміння можливостей та ризиків інвестування у нерухомість Монако.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ринку нерухомості Монако залучило увагу відомих науковців, аналітиків та організацій. Основні з них включають:

- IMSEE - Monaco Statistics [1]: офіційний статистичний орган у князівстві Монако, що займається збором, аналізом та публікацією статистичних даних з різних сфер життя Монако, включаючи дані про ринок нерухомості;

- Knight Frank [2]: Міжнародна консалтингова компанія, яка регулярно публікує звіти та дослідження про ринок нерухомості у світі, включаючи Монако;
- Savills [3]: Міжнародна консалтингова компанія, яка проводить дослідження та аналіз ринку нерухомості, в тому числі у Монако.

Метою дослідження є систематизація та аналіз інформації про ринок нерухомості Монако за період 2014-2023 років для забезпечення глибокого розуміння динаміки цього ринку та надання підґрунтя для ухвалення обґрунтованих рішень інвесторами та учасниками ринку нерухомості у Монако.

Виклад основного матеріалу. Ринок нерухомості Монако за останні десять років пройшов надзвичайно цікавий шлях розвитку, ставши одним з найпривабливіших об'єктів для інвесторів з усього світу. Розташоване на березі Середземного моря, Монако завжди привертало увагу своєю розкішшю, ексклюзивністю та стабільністю. З 2014 по 2023 рік ринок нерухомості князівства показав стійке зростання як за обсягами інвестицій, так і за цінами на житло.

Князівство відоме своєю політичною та економічною стабільністю. Володіння нерухомістю в Монако є показником статусу і престижу, що приваблює інвесторів високого класу. Крім того, відсутність податків на доходи фізичних осіб і податків на приріст капіталу є одним із ключових чинників, що привертає увагу інвесторів. Монако приваблює багатьох туристів і бізнесменів своїм широко відомим казино, що розташоване в Монте-Карло. Під час проведення одного з етапів всесвітньо відомих гонок «Формули-1», через підвищення попиту, дуже зростають ціни на оренду нерухомості. Середня орендна плата 126 євро/кв. м. щомісяця, що на 60% більше, ніж у Нью-Йорку, другому найдорожчому місці за індексом Savills [3]. У період проведення «Гран-прі» ця сума може сягати кількох тисяч євро.

Ринок нерухомості в Монако вважається найбільш привабливим і водночас найбільш високоцінним для інвестування у цю галузь на планеті. Наведемо приклад, який підтверджує наше твердження: за даними компанії Knight Frank [2], у 2023 р. за 1 млн дол. США можна придбати лише 17

квадратних метрів елітної нерухомості в Монако. Порівнюючи це з іншими регіонами, можна побачити значну різницю в площі, яку можна отримати за ту саму суму грошей. Наприклад, у Сінгапурі за 1 млн дол. США можна купити 34 кв. м, у Гонконзі - 21 кв. м, у Нью-Йорку - 33 кв. м, у Лондоні - 34 кв. м, у Лос-Анджелесі - 39 кв. м, у Парижі - 43 кв. м, у Шанхаї та Сідней - 44 кв. м, у Токіо - 60 кв. м, у Берліні - 70 кв. м, у Дубаї - 105 кв. м, у Мумбаї - 113 кв. м (Таблиця 1).

Таблиця 1. Площа елітної нерухомості вартістю 1 млн дол. США різних регіонів планети

Монако 17 м ²		Сінгапур 34 м ²	Сідней 44 м ²	Дубай 105 м ²
Гон- конг 21 м ²	Нью- Йорк 33 м ²		Лондон 34 м ²	
Женева 37 м ²		Лос-Анджелес 39 м ²	Токіо 60 м ²	Мадрид 106 м ²
Париж 43 м ²		Шанхай 44 м ²		
Маямі 64 м ²		Берлін 70 м ²	Мельбурн 87 м ²	Мумбаї 113 м ²

Джерело: побудовано автором на основі інформаційного джерела [2].

Нами встановлено, що Монако дійсно займає перше місце в рейтингу найдорожчої нерухомості.

Не зважаючи на високу ціну та обмеженість пропозиції, на ринку нерухомості Монако відбувається досить позитивна динаміка проведення операцій. Динаміка загальної кількості укладених за рік угод на ринку нерухомості Монако наведено на Рис. 1.

За період з 2014 по 2023 рік відбувалися незначні коливання кількості укладених угод на ринку нерухомості в Монако. Починаючи з 2014 року, кількість угод становила 566, після чого спостерігалось невелике зниження в 2015 та 2016 роках до 550 і 553 угод відповідно. У 2017 р. кількість укладених угод різко зменшилася до 457, що є значним спадом у порівнянні з попереднім періодом. Проте в 2018 р. цей показник знову підвищився. Отже, на досить стабільний ринок нерухомості в Монако впливають різні зовнішні фактори. Яскравим прикладом цього є вплив пандемії COVID-19 в 2020 р., коли був

зафіксований найнижчий показник укладання угод - 411. Незважаючи на деякі труднощі в 2020 р., економіка швидко адаптувалася і повернулася до високих показників в 2022 р.

Рисунок 1 – Динаміка загальної кількості укладених угод на ринку нерухомості в Монако у 2014-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі інформаційного джерела [1].

Всі операції на ринку нерухомості Монако можна розділити на:

1. Операції первинного ринку, тобто продаж квартир у новобудовах.
2. Операції вторинного ринку, тобто перепродаж нерухомості.

Оскільки Монако є однією з найменших країн у світі з площею всього-навсього 2,02 км², вона має дуже обмежені можливості для будівництва нової нерухомості [4]. В результаті цього первинний ринок нерухомості у Монако займає відносно малу частку кількості укладених угод у порівнянні з загальним ринком нерухомості країни. Кількість укладених угод в 2023 р. на первинному ринку склала всього 0,07% від загального обсягу угод з нерухомістю.

Динаміка основних показників первинного ринку нерухомості Монако наведено у табл. 2.

Протягом періоду дослідження відзначається значне зростання обсягу та активності на первинному ринку нерухомості в Монако до 2023 р.

Таблиця 2. Динаміка основних показників первинного ринку нерухомості Монако

Рік	Обсяг ринку, млн. євро	Кількість угод, шт.	Середня ціна, млн. євро
2014	345,4	11	31,4
2015	453,7	38	11,9
2016	453,5	33	13,7
2017	228,9	51	4,5
2018	371,0	72	5,2
2019	320,5	33	9,7
2020	218,7	16	13,7
2021	235,6	23	10,2
2022	1 190,3	88	13,5
2023	1 039,5	28	37,1
2023/2022	-12,7%	-68,2%	174,5%
2023/2014	201,0%	154,5%	18,2%

Джерело: побудовано автором на основі інформаційного джерела [1].

Середня ціна на нерухомість також постійно зростала з незначними коливаннями, що свідчить про підвищення престижності та її інвестиційної цінності. У 2023 р. відбулося різке зниження кількості укладених угод та значне збільшення середньої ціни на нерухомість. Ці зміни пов'язані з обмеженою пропозицією новобудов, оскільки в країні відсутні вільні території для будівництва нової нерухомості.

Загалом, обсяг первинного ринку нерухомості, в грошовому вираженні, у 2023 р. складає 32,16% від загального ринку нерухомості. Щодо вторинного ринку, то його частка становить 67,84%.

Тож, проаналізуємо більш детально основні зміни та тенденції розвитку вторинного ринку Монако (табл. 3).

Обсяг ринку має граничні показники у 1 831,8 млн. євро та 2 475,4 млн. євро, що свідчить про стабільність цього сегменту ринку. Кількість угод також не показує великих змін, тримаючись у межах 388-555 угод на рік. Середня ціна нерухомості зросла з 3,6 млн. євро в 2015 р. до 5,8 млн. євро в 2019 р., а потім стабілізувалась навколо 5,7-5,8 млн. євро. В 2023 р. у порівнянні з 2022 р., відбулося зменшення обсягу ринку на 6,75%, зменшення кількості угод - на 10,4% та збільшення середньої ціни на 4,1%.

Таблиця 3. Динаміка та основні показники вторинного ринку нерухомості Монако

Рік	Обсяг ринку, млн. євро	Кількість угод, шт.	Середня ціна, млн. євро
2014	2 055,8	555	3,7
2015	1 834,2	512	3,6
2016	2 212,7	520	4,3
2017	1 831,8	406	4,5
2018	2 327,4	451	5,2
2019	2 475,4	430	5,8
2020	1 954,0	395	4,9
2021	2 096,1	418	5,0
2022	2 350,2	433	5,4
2023	2 192,3	388	5,7
2023/2022	-6,75	-10,4%	4,1%
2023/2014	6,6%	-30,1%	52,5%

Джерело: сформовано та узагальнено автором на основі інформаційного джерела [1].

При порівнянні Таблиць 2 і 3 варто зазначити, що середня ціна на вторинному ринку значно нижча, ніж на первинному, а кількість укладених угод, навпаки, набагато перевищує показники первинного ринку. Вторинний ринок нерухомості є більш активним та привабливим для інвесторів, тому варто також проаналізувати який саме район є найбільш перспективним (Рис. 2).

Отже, можна виокремити два найбільш перспективних райони для інвестування: Monte-Carlo та La Rousse. Район Monte-Carlo протягом десятирічного періоду виявився лідером з високим рівнем кількості перепродажів. Тенденція району Monte-Carlo показує зростання кількості перепродажів з 2014 до 2018 року, після чого відбулося невелике зниження у 2019 р., але в цілому ринок залишався стабільним. Район La Rousse також варто розглянути як привабливий для інвестицій у Монако, адже він має стабільно високу кількість перепродажів протягом десятирічного періоду. Тенденція La Rousse показує зростання кількості перепродажів у період з 2014 по 2016 рік, після чого спостерігається невелике зниження у 2017 р. Проте від 2018 до 2022 року відбувається знову зростання, і тільки у 2023 р. відбувається зниження.

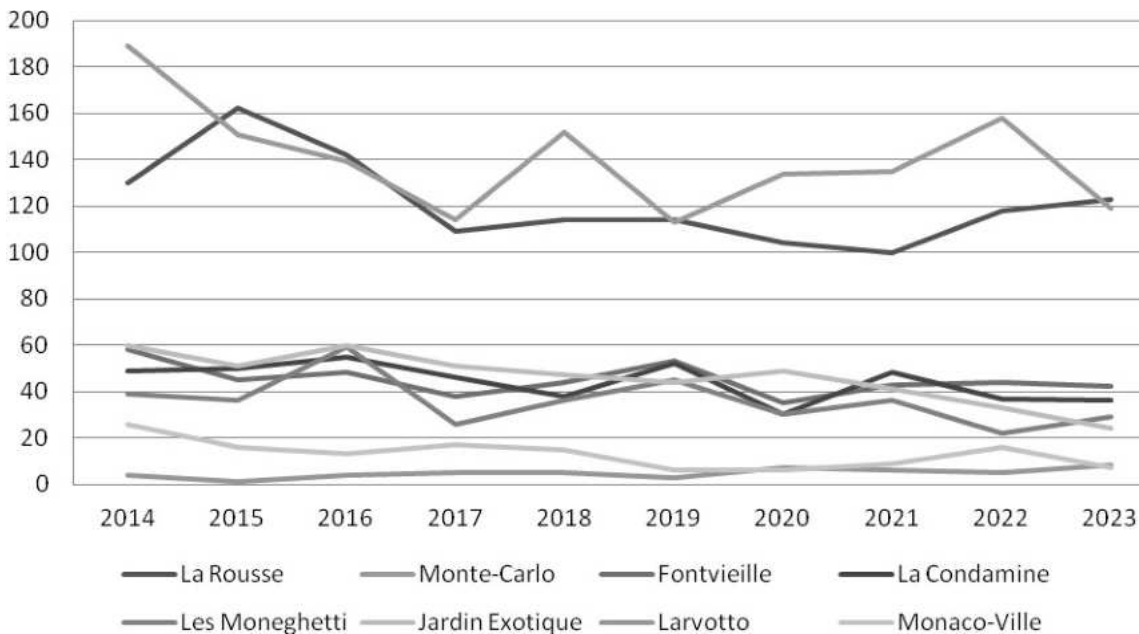

Рисунок 2 – Десятирічна зміна кількості угод на вторинному ринку нерухомості в розрізі районів.

Джерело: побудовано автором на основі інформаційного джерела [1].

Тож, обидва райони можуть бути цікавими для інвесторів, які шукають активний ринок нерухомості з потенціалом для збільшення вартості в майбутньому.

Висновки. Проведене дослідження показало, що Монако залишається одним з лідерів у сегменті преміальної нерухомості, привертаючи як індивідуальних інвесторів, так і корпоративних клієнтів. Ми дослідили головні аспекти первинного та вторинного ринку нерухомості Монако, та визначили, що більш стабільним і привабливим для більшості інвесторів, є саме вторинний ринок нерухомості. Розвиток інфраструктури, економічна динаміка, а також зміцнення позицій євро на ринку за останні роки, сприяють стабільному та перспективному розвитку ринку та створюють сприятливе середовище для інвестицій в нерухомість цього регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. REAL ESTATE OBSERVATORY 2023. IMSEE Monaco Statistics. URL: <file:///C:/Users/1/Downloads/Real%20estate%20Observatory%202023.pdf>.
2. Knight Frank. URL: <https://www.knightfrank.com/>.

3. Savills. URL: <https://www.savills.com/>.
4. Монако. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%BE>.

***Abstract:** The general development trends of the Monaco real estate market are considered. The main indicators and features of the primary and secondary real estate markets of Monaco are analyzed. Positive and negative factors affecting the development of the primary and secondary real estate markets of Monaco are indicated. The most attractive areas for investment have been identified. The investment attractiveness of the secondary real estate market for most investors has been proven.*

***Key words:** real estate market, new buildings, resale, rent, Monaco, investments.*

***Науковий керівник – БУРКОВСЬКА А. В.,**
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет*

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЧЕРЕЗ ОПОДАТКУВАННЯ ЗАБРУДНЮВАЧІВ

Рагуліна А.О.,

здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 071 Облік і оподаткування

nastyia.ragulina.2004@gmail.com

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: У статті розглянуто важливий інструмент у сучасному управлінні – екологічне оподаткування, яке покращує сталий розвиток і зменшує вплив людської діяльності на навколишнє середовище. Стаття досліджує основні переваги екологічного оподаткування, включаючи зниження викидів, підтримку чистих технологій, підвищення прибутковості відновлювальних джерел енергії та фінансування охорони довкілля. Також наголошується на важливості обережного впровадження цього інструменту з урахуванням соціальних аспектів. Застосування екологічного оподаткування встановлює баланс між економічними та екологічними цілями та сприяє збереженню природних ресурсів і зменшенню негативного впливу на довкілля.

Ключові слова: оподаткування, екологія, біорізноманіття, тенденції, збереження, розвиток.

Постановка проблеми. Сучасний світ стикається з численними екологічними проблемами, включаючи забруднення повітря, води та ґрунту, виснаження ресурсів і зміну клімату. Ці проблеми ставлять під загрозу здоров'я людей, природні екосистеми та загальну життєздатність нашої планети. Для боротьби з цими проблемами та сприяння сталому розвитку велике значення має екологічне оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування екологічного оподаткування в країні та його вплив на збереження навколишнього середовища розглядали у своїх працях такі вітчизняні науковці, як Васильєва Н.С., Іванюта С. П. [1], Нікола С.О., Якушенко Л. М. [1], Швець Ю. О. та інші. Але залишаються не до кінця вирішеними питання стимулювання сталого розвитку через оподаткування забруднювачів.

Мета статті полягає у дослідженні переваг застосування в Україні екологічного оподаткування, який стимулює сталий розвиток і слугує збереженню навколишнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. У звіті Міжурядової групи експертів зі зміни клімату, складеному 234 вченими з 66 країн, вказано, що підвищення температури клімату відзначається як небачене протягом останніх 2 тисяч років [1, с.6].

У 2019 р. концентрації CO₂ в атмосфері були вищими, ніж будь-коли протягом останніх 2 мільйонів років, а концентрації метану та оксиду азоту перевищили рівень, зафіксований протягом останніх 800 тисяч років [2] (рис. 1).

Екологічне оподаткування, також відомо як «зелене оподаткування» або «еко-податки», є ефективним інструментом для стимулювання сталого розвитку та зменшення викидів шкідливих речовин у навколишнє середовище. Основна ідея полягає в тому, щоб накласти податок на екологічно шкідливі види діяльності, виробництва і споживання, тим самим збільшуючи вартість цих дій і сприяючи зменшенню їх обсягів [3].

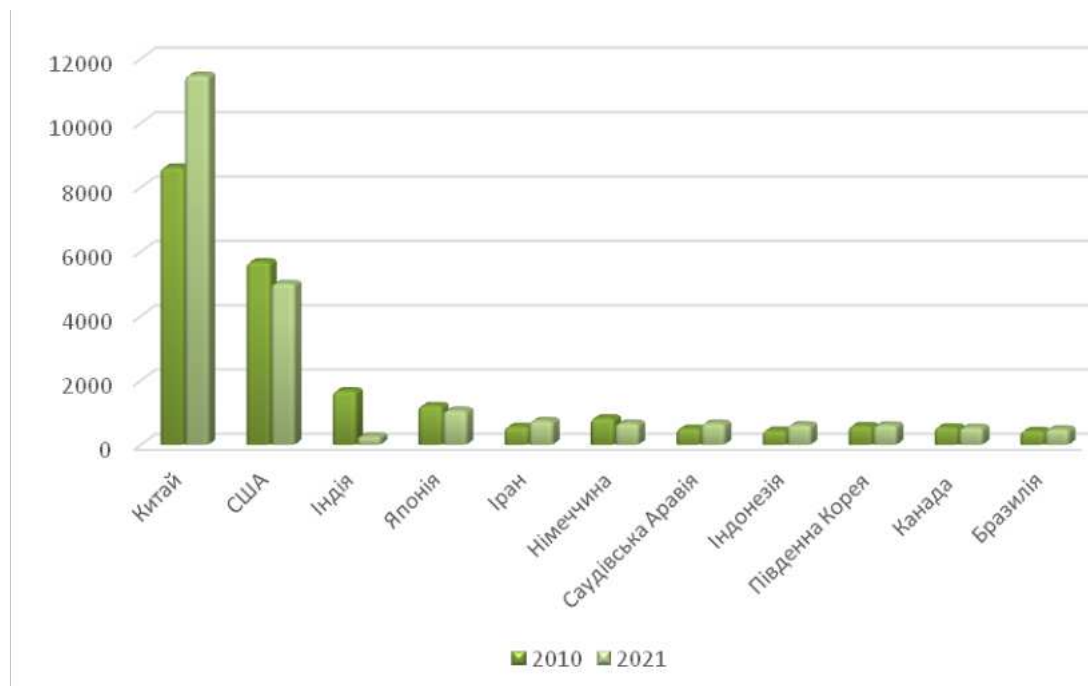

Рисунок 1 – Викиди CO₂ у 2010-2021 рр., млн т

Джерело: побудовано автором з використанням даних [2].

Екологічне оподаткування має кілька ключових переваг, які сприяють сталому розвитку:

1) Зниження викидів: оподаткування стосується великих підприємств та особливо зменшує викиди шкідливих речовин в атмосферу та водні джерела, так як це приносить збиток підприємствам;

2) Підтримка чистих технологій: «зелені податки» стимулюють розробку і впровадження чистих інноваційних технологій, що зменшують негативний вплив на навколишнє середовище і сприяють сталому розвитку;

3) Збільшення прибутковості відновлювальних джерел енергії: забруднювачі енергії оподатковуються, тоді як відновлювальні джерела енергії, такі як сонячна і вітрова, можуть отримувати податкові пільги, що сприяють їх розвитку та використанню;

4) Фінансування заходів з охорони довкілля: збільшення надходжень від екологічних податків може бути використано для фінансування заходів з охорони довкілля, включаючи відновлення екосистем, водоохоронні заходи та збереження біорізноманіття [3, с. 22].

Потрібно враховувати те, що екологічне оподаткування має бути впроваджене обережно і з урахуванням соціальних аспектів, щоб не нанести збитків різним групам населення.

Однак при правильному впровадженні екологічного оподаткування можна досягти балансу між економічними та екологічними цілями, стимулювати сталий розвиток і зменшити негативний вплив на довкілля.

За останні роки багато країн вже успішно впровадили різні види екологічного оподаткування і отримали позитивні результати. Це дозволило їм зменшити викиди, сприяло впровадженню інновацій і збереженню природних ресурсів.

Також важливо підкреслити, що екологічне оподаткування може бути інструментом для сприяння виконання міжнародних зобов'язань щодо боротьби зі зміною клімату та збереженням біорізноманіття.

Під час повномасштабної війни проблематично відстежити актуальну інформацію щодо екоподатків. Тому розглянемо статистику за 2019-2021 роки у форматі стислої інфографіки. Насамперед звернемо увагу на класифікацію

доходів бюджету за даними в період від 1 січня по 31 грудня 2021 року, млн грн (рис.2).

Рисунок 2 – Класифікація доходів бюджету, млн грн

Джерело: побудовано автором з використанням даних [4].

До ТОП- 10 підприємств, які сплачують екологічний податок, відносять підприємства, які представлені у табл.1.

Таблиця 1 Найбільші платники екологічного податку в Україні

Платник податків	Сплачено, грн
ДП "НАЕК "ЕНЕРГОАТОМ"	1 037 006 260
АТ "ДТЕК ЗАХІДЕНЕРГО"	686 689 900
ПАТ "ЦЕНТРЕНЕРГО"	506 121 840
АТ "ДТЕК ДНІПРОЕНЕРГО"	393 511 400
ТОВ "ДТЕК СХІДЕНЕРГО"	372 896 360
ПАТ "АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ"	339 485 030
ПРАТ "ММК ІМ. ІЛІЧА"	236 697 590
ПРАТ "ПІВНІГЗК"	148 112 080
ПРАТ "ПОЛТАВСЬКИЙ ГЗК"	139 436 910
ПРАТ "ІНГЗК"	99 620 150

Найбільшим платником цього податку є Енергоатом, хоча забруднення радіацією є лише потенційною загрозою. Як відомо, ТЕС на вугіллі є найбільшими забруднювачами атмосферного повітря в країні.

У 2019 р. було зареєстровано надходження до держбюджету на суму 6,1 мільярда гривень від сплати екологічних податків, зокрема: 2,7 мільярда гривень — за викиди у повітря, 0,2 мільярда — за забруднення водних об'єктів, 1,3 мільярда — за розміщення відходів, 1,1 мільярда — за створення та зберігання радіоактивних відходів, і 1 мільярд — за викиди у повітря двоокису вуглецю [5].

У 2020 р. дохід від екологічних податків знизився і становив 5,4 мільярда гривень. Протягом січня-листопада до державного бюджету надійшло 5,9 мільярда гривень, з яких 2,2 мільярда були отримані за викиди у повітря, 0,2 мільярда гривень за забруднення водних ресурсів, 1,4 мільярда гривень за розміщення відходів, 1 мільярд гривень на створення та зберігання радіоактивних відходів, і 1,2 мільярда гривень на викиди CO₂ [5].

Висновки. Отже, екологічне оподаткування є однією з ключових складових в реалізації концепції сталого розвитку. Воно сприяє економічному зростанню, зниженню екологічних ризиків і покращенню якості життя населення. Важливо, щоб країна продовжувала розвиватися та вдосконалювати свої екологічні дані, враховуючи конкретні умови та завдання кожного регіону та підприємства. Слід зауважити, що успішне впровадження екологічного оподаткування вимагає обережного підходу, урахування соціальних і економічних аспектів, а також співпраці всіх суб'єктів суспільства. За допомогою правильно спроектованих податків і стимулів, ми можемо знизити сприяння екологічним ризикам та забезпечити стале співіснування людини та природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванюта С. П., Якушенко Л. М. Європейський зелений курс і кліматична політика України. Нац. ін-т стратег. дослідж., 2022. URL: <https://doi.org/10.53679/niss-analytrep.2022.12>.

2. Global CO₂ emissions by country 2021. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/270499/co2-emissions-in-selected-countries/>.

3. Environmental taxation: world experience and challenges for Ukraine / I. Svnynous et al. Investytsiyi: praktyka ta dosvid. 2021. No. 15. P. 19. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.15.19>.

4. Екологічні податки України Інформація щодо сплати до Зведеного бюджету України по платниках - суб'єктах природних монополій та платників рентної плати за користування надрами. SaveEcoBot. URL: <https://www.saveecobot.com/analytics/ecotaxes>.

5. Скільки надходить коштів від сплати екологічних податків. Слово і Діло. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/19/infografika/finansy/skilky-nadxodyt-koshtiv-splaty-ekolohichnyx-podatktiv>.

***Abstract:** The article discusses an important tool in modern management - environmental taxation, which improves sustainable development and reduces the impact of human activity on the environment. The article examines the main benefits of environmental taxation, including reducing emissions, supporting clean technologies, increasing the profitability of renewable energy sources, and financing environmental protection. It also emphasizes the importance of careful implementation of this tool, taking into account social aspects. The application of environmental taxation establishes a balance between economic and environmental goals and contributes to the conservation of natural resources and the reduction of negative impact on the environment.*

***Key words:** taxation, ecology, biodiversity, trends, conservation, development.*

Науковий керівник - Бурковська А.В.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет*

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Рагуліна А.О.,

здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 071 Облік і оподаткування

nasya.ragulina.2004@gmail.com

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: *Стаття присвячена важливому аспекту управління торговельними підприємствами - фінансовому аналізу. Розглянуто основні особливості цього процесу в контексті сфери торгівлі та ідентифіковано проблеми, які виникають серед підприємств. Стаття висвітлює необхідність зміцнення фінансової стійкості, ефективного управління запасами та оптимізації витрат у торговельному бізнесі.*

Ключові слова: *рентабельність, аналіз, раціональність, приріст, фінанси, звітність.*

Постановка проблеми. Торгівля є однією з ключових галузей господарства, що забезпечує постійний обіг товарів і послуг. Для успішної діяльності в цій сфері необхідно не лише правильно вибрати товарний асортимент і будувати маркетингову стратегію, але й вміло управляти фінансами. Фінансовий аналіз є важливою складовою управління торговельними підприємствами, за допомогою якого оцінюється фінансове становище компанії, виявляються проблеми та ризики, а також розробляється стратегія подальшого розвитку [1, С. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням фінансового аналізу підприємств у сфері торгівлі займалися багато науковців, як вітчизняних, так і закордонних. Зокрема це С. В. Стеблюк, Л. І. Фізер [2], В. Ф. Петрова [3], О. О. Єлісеєва, А. В. Ніколаєва [4], Т. М. Ковальчук, А. І. Вергун [5] тощо. У своїх працях вони проводили аналіз фінансового стану підприємств, визначали його сутність та методику.

Мета дослідження. Стаття спрямована на аналіз фінансового стану торговельного підприємства «Ерідон», зокрема на прикладі його діяльності у сфері вирощування гороху. Основні цілі дослідження включають оцінку фінансового стану компанії, аналіз рентабельності активів та їх співвідношення

з інфляцією в Україні у 2020 році, визначення можливостей оптимізації структури активів для підвищення ефективності використання ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Інструменти фінансового аналізу в торгівлі: показники ліквідності; показники рентабельності; показники оборотності; показники фінансової стійкості; показники ефективності управління запасами.

Розглянемо тему фінансового аналізу на прикладі приватного підприємства «Ерідон». Фірма сприяє розвитку аграрного потенціалу України, забезпечуючи технології вирощування для отримання максимальної врожайності та якості сільськогосподарських культур. Вже понад 29 років компанія «Ерідон» займається підтримкою виробників України. Підприємство вже понад 10 років проводить випробування науковими дослідженнями в галузі вирощування основних сільськогосподарських культур в Україні. У 2010 році створено Відділ технологічної підтримки, який активно підтримує ці процеси й продовжує цю діяльність. Ці дії призвели до запуску на ринку низки нових продуктів, які не стали необхідними компонентами у сфері сільськогосподарських технологій.

Останні 7 років ці дослідження регулярно охоплювали понад 200 різних місцевостей по всій території України. Вони включали аналіз як складних схем живлення та захисту рослин, так і порівняння різних продуктів, включаючи нові, ще невідомі, у господарствах партнерів [6].

Дослідимо рівень рентабельності за даними підприємства «Ерідон» на прикладі вирощування гороху.

З практичним досвідом вирощування цієї бобової культури в Україні та великих країнах-виробниках, таких як Канада та Австралія, впровадження гороху в сівозміну виявляє наступні ключові переваги:

- покращення боротьби з бур'янами у межах сівозміни, навіть коли горох сам за себе не є сильним конкурентом для них;
- зменшення ризику поширення хвороби серед зернових культур за рахунок перерви в циклі розвитку багатьох патогенних організмів;

- фіксація атмосферного азоту в ґрунті має помітний вплив на врожайність наступних культур;

- раціональне використання вологості ґрунту та покращення структури обґрунтування та активності його мікроорганізмів.

Загальний аналіз наукових досліджень усього світу показує, що після вирощування гороху середнє підвищення врожайності пшениці становить не менше 20%. Наприклад, середній приріст врожайності пшениці в результаті цього процесу склав: 1,0 т/га після гороху (від 0,7 до 1,6 т/га); 0,8 т/га після ріпаку.

Також слід зазначити, що позитивний вплив вирощування гороху часто розповсюджується на другу культуру в сівозміні, а інколи навіть на третю, за сухих кліматичних умов.

Також важливо максимально використовувати генетичний потенціал цієї культури, вирощуючи сучасні сорти гороху в сільському господарстві. Наприклад, сорти гороху, такі як Гамбіт, Есо та Стабіль, можуть досягти потенціалу врожайності зерна на рівнях від 6 до 7 тонн на гектар.

Отже, враховуючи позитивний вплив на наступні культури в сівозміні, зокрема зниження ризику захворювання та підвищення врожайності, і з використанням сучасних високоврожайних сортів, вирощування гороху може сприяти досягненню високої рентабельності в сільському господарстві.

Розглянемо динаміку активів компанії «Ерідон» у 2019-2020 роках.

Фінансовий аналіз базується на інформації звітності підприємств, яка оприлюднена на порталі відкритих даних Державної податкової служби України [7].

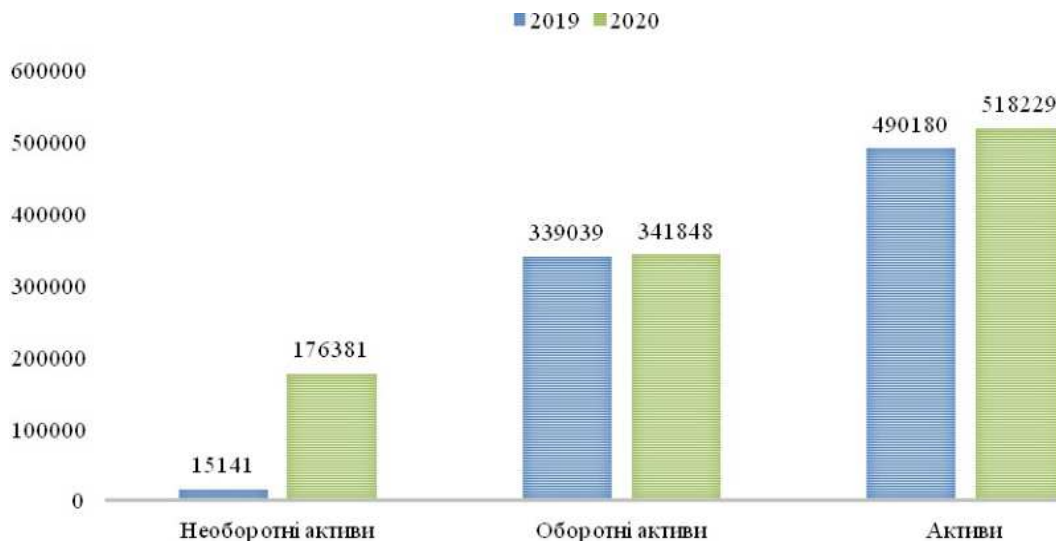

Рисунок 3 – Динаміка активів МПП «Ерідон» у 2019-2020 рр., тис. грн
 Джерело: побудовано автором із використанням даних [3]

Спостерігається підвищення господарського потенціалу, що відображається у зростанні суми активів на 5,72%. Це означає, що підприємство збільшує обсяг майна, яке перебуває в його розпорядженні.

Той факт, що активи ростуть швидше, ніж вихід від продажу товарів і послуг, вказує на потребу в пошуку можливостей оптимізації структури активів, щоб забезпечити більш ефективне використання ресурсів.

Компанія має позитивний чистий прибуток, який склав 13 523 тис. грн у 2020 році, що може свідчити про виважену бізнес-модель. Однак для більш глибокого розуміння здатності управління до досягнення своїх цілей варто відзначити показники

рентабельності.

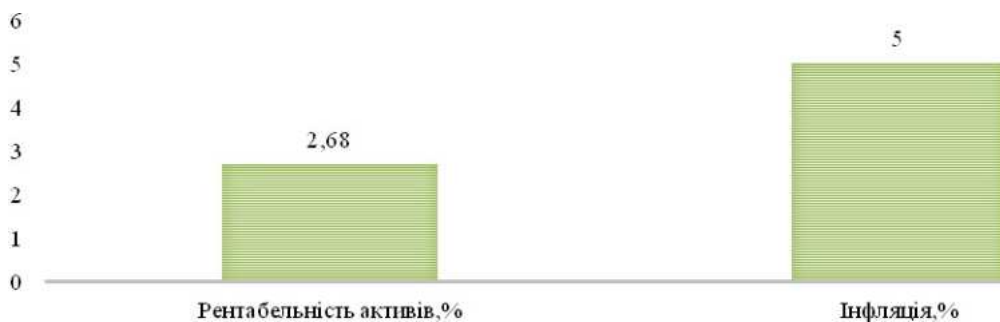

Рисунок 4 – Співставлення рентабельності активів підприємства «Ерідон» з інфляцією в Україні у 2020 р., %

Джерело: побудовано автором із використанням даних [3]

У 2020 році рентабельність активів виявилася нижчою за рівень інфляції, що свідчить про фактичне знецінення вартості активів, які є в розпорядженні компанії.

Фінансовий аналіз у сфері торгівлі вимагає особливого підходу через специфіку галузі. Це допомагає управлінцям зрозуміти фінансове становище підприємства, ідентифікувати можливі проблеми та ризики, а також розробити стратегії для досягнення фінансового успіху. Збалансований підхід до фінансового аналізу торговельних підприємств забезпечує їх стійкість і зростання, зміцнюючи їхню позицію на ринку та забезпечуючи важливий внесок у господарський розвиток.

Висновки. Фінансовий аналіз торговельного підприємства «Ерідон» показав позитивні тенденції у зростанні активів на 5,72% за період 2019-2020 років, що свідчить про підвищення господарського потенціалу компанії. Водночас рентабельність активів у 2020 році виявилася нижчою від рівня інфляції в Україні, що може вказувати на реальне знецінення вартості активів у підприємства. Для підвищення ефективності використання ресурсів компанія повинна звернути увагу на оптимізацію структури активів та вдосконалення бізнес-моделі для досягнення стабільного фінансового успіху.

Отже, результати дослідження підтверджують важливість фінансового аналізу у сфері торгівлі та необхідність збалансованого підходу до управління фінансами для забезпечення стійкості та зростання підприємства.

Список використаних джерел:

1. Самко О.О. Фінансовий аналіз діяльності підприємства. Тексти лекцій для студентів спеціальності 051 Економіка за освітньою програмою «Економіка підприємства» денної форми навчання. Чернігів: ЧНТУ, 2020. 112 с.
2. Стеблюк С.В., Фізер Л.І. Роль фінансового аналізу у визначенні бізнес-стратегій торговельних підприємств. *Ефективна економіка*. 2020. №1. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.52>.
3. Петрова В. Ф. Конспект лекцій з дисципліни «Фінансовий аналіз» (для студентів заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст та слухачів другої вищої освіти спеціальності 7.03050901 – Облік і аудит). Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 138 с.

4. Єлісеєва О. К., Ніколаєва А. В. Аналіз фінансового стану торговельного підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. Т. 6. С. 27–31.
5. Ковальчук Т.М., Вергун А.І. Аналіз фінансового стану підприємств за видами економічної діяльності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2020. №. 38. С. 96–99. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2020-38-17>.
6. Прибутковий польовий горох. Eridon. Засоби Захисту Рослин. Мінеральні Добрива. Насіння Україна URL: <https://www.eridon.ua/viroschuvannya-gorohu-pravilna-ocinka-rentabelnosti>.
7. Товариство з обмеженою відповідальністю Ерідон Тех. Бухгалтерська та бюджетна звітність українських підприємств та організацій, фінансовий аналіз звітності. URL: https://zvitnist.com/33870417_TOVARYSTVO_Z_OBMEZHENOOU_VDPOVDAL_NSTU_ERIDON_TEH#analysis.

Abstract: *The article is devoted to an important aspect of the management of trade enterprises - financial analysis. The main features of this process in the context of trade are considered and the problems that arise among enterprises are identified. The article highlights the need to strengthen financial stability, effective inventory management and cost optimization in trade business*

Key words: *profitability, analysis, rationality, growth, finance, economy, reporting.*

Науковий керівник – МІКУЛЯК Катерина,
*асистент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Слободян Т.А.,

здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 071 Облік і оподаткування

tanyaslobodian1051@gmail.com

Миколаївський національний аграрний університет

***Анотація:** У статті досліджується впровадження екологічного оподаткування в Україні та Європейському Союзі, його значення для досягнення екологічних цілей та проблеми, з якими стикаються країни у цій сфері. Розглянуто важливість екологічного оподаткування для зменшення забруднення та підвищення рівня екологічної безпеки, а також рекомендації щодо його подальшого вдосконалення. Проаналізовано вплив воєнного стану на систему екологічного оподаткування в Україні та можливість використання цього інструменту в умовах конфлікту.*

***Ключові слова:** екологічне оподаткування, еко-податок, забруднення довкілля, ЄС, енергоефективність.*

Постановка проблеми. Зросла увага до екологічних проблем і потреба взаємодії з природним середовищем ставить перед сучасним суспільством важливі завдання. Одним із ефективних інструментів для досягнення екологічних цілей є впровадження систем екологічного оподаткування. Для України екологічне оподаткування містить низку викликів, які необхідно подолати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням особливостей справляння екологічного податку в країнах світу приділяли увагу у своїх дослідженнях такі вітчизняні науковці: Гаврик О. Ю., Осадчий М. С., Присяжнюк Н. М., Свиноус І. В., Слободенюк О. І., Шевченко І. В. та інші.

Метою дослідження виступає вивчення сутності екологічного податку і особливостей його справляння в Україні та європейських країнах, виявлення недоліків у цій сфері оподаткування і розробка пропозицій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до визначень, що містяться у Податковому кодексі України, екологічний податок представляє собою зобов'язаний платіж, який вимагається з наявних обсягів викидів, скидів та

відходів, що викидаються у навколишнє середовище [1]. Адміністрування екологічного податку регламентується розділом VIII Податкового кодексу України (ПКУ) [1].

Згідно зі статтею 240 ПКУ, особи, які зобов'язані сплачувати екологічний податок, включають суб'єктів господарювання, юридичних осіб, які не займаються комерційною діяльністю, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, а також постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, хто діє в ролі агентів для цих нерезидентів або їх засновників [1]. Це стосується діяльності в Україні, включаючи континентальний шельф та виключну (морську) економічну зону, де відбуваються: викиди забруднюючих речовин у повітря зі стаціонарних джерел забруднення; скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти; розміщення відходів, за винятком деяких видів, що використовуються як вторинна сировина, і розміщення їх на територіях суб'єктів господарювання; утворення радіоактивних відходів, включаючи накопичені; тимчасове зберігання радіоактивних відходів виробниками понад строк, встановлений спеціальними умовами ліцензії [1].

Серед механізмів екологічного оподаткування виділяють дві основні категорії: регулюючі податки та фінансові інструменти. Регулюючі податки спрямовані на пряме обмеження дій, що можуть завдати шкоди довкіллю, включаючи оплату за забруднення або за утилізацію відходів. При встановленні рівнів таких податків важливо враховувати технічні та економічні аспекти конкретної господарської діяльності [2].

В Європі екологічне оподаткування та обов'язкові платежі визнані ефективними інструментами для досягнення екологічних і соціально-економічних цілей, особливо у поєднанні з різноманітними ринковими механізмами. Згідно з класифікацією Європейського агентства з навколишнього середовища, основні інструменти регулювання впливу на навколишнє середовище включають: торгові дозволи, що комерціалізуються - спрямовані на зниження рівня забруднення або використання ресурсів шляхом створення ринкових стимулів для торгівлі; екологічні податки - використовуються для

зміни вартості впливу на поведінку виробників і споживачів, а також для збільшення доходу бюджетів; екологічні платежі - застосовуються для компенсації природоохоронних витрат і зменшення рівня забруднення довкілля; екологічні субсидії і заохочення - спрямовані на стимулювання розвитку нових технологій та формування ринків екологічних товарів і послуг; схеми відповідальності і компенсації - призначені для забезпечення адекватної компенсації шкоди, заподіяної діяльністю, що може бути небезпечною для довкілля [2].

Досвід Європейського Союзу стверджує, що активне застосування екологічних податків сприяє зменшенню загального рівня забруднення довкілля. Основна мета цих податків полягає в стимулюванні платників до природоохоронної діяльності, що призводить до зниження викидів і скидів забруднюючих речовин у природне середовище, а також обсягів утворення твердих побутових відходів. Це в свою чергу підвищує рівень екологічної безпеки країни. Згідно з Бюджетним кодексом України до 2014 року надходження екологічного податку спрямовувалися до спеціальних фондів державного та місцевих бюджетів для цільового природоохоронного використання. Однак екологічні податки становили невелику частину доходів бюджету України, вони переважно наближалися до 1% від загального доходу [3].

У 2021 році в Україні відсоток сплачених сум за екологічним податком у відсотковому співвідношенні до ВВП склав 0,33%; це значно менше, ніж у країнах-членах ЄС, проте Україна характеризувалася високою енергоємністю та значним використанням вуглецю в енергетиці; це пояснюється кількома факторами, такими як застарілість деяких технологій, відсутність енергоефективних рішень, а також великий обсяг видобутку вугілля та його використання на теплових електростанціях [3].

Міжнародний валютний фонд пропонує встановити податок (збір) за кожен тону викидів вуглекислого газу на рівні 70 дол. США з метою виконання цілей Паризької угоди, спрямованих на зменшення викидів

вуглекислого газу на третину до 2030 року [3]. Збори, отримані від екологічного податку за викиди забруднюючих речовин у повітря зі стаціонарних джерел забруднення та забруднення речовин у водні об'єкти (за винятком тих, що розташовані виключно на території однієї адміністративно-територіальної одиниці), будуть розподілятися у такому співвідношенні: 25% до державного фонду охорони навколишнього природного середовища та 75% до обласних фондів охорони навколишнього природного середовища [3].

Мета такого розподілу надходжень від екологічного податку полягає у покращенні фінансування заходів і проєктів з охорони природи, спрямованих на зменшення забруднення повітря та води. Розподіл доходів між державним і регіональними фондами допоможе забезпечити більш гнучке та збалансоване фінансування різноманітних екологічних проєктів.

Проте, в умовах воєнного стану в Україні, правила еко-податку трохи відрізняються [4]: по-перше, еко-податок не обчислюється та не сплачується за об'єктами оподаткування, що знаходяться на територіях, де відбуваються активні бойові дії або які тимчасово окуповані росією. Це звільнення застосовується протягом усього 2024 року; по-друге, еко-податок не стягується за використання електрогенераторів. Згідно загальних правил, електрогенератори вважаються стаціонарними джерелами забруднення, і тому з них зазвичай вимагається сплата еко-податку (відповідно до пункту 242.1.1 Податкового кодексу). Проте, стосовно установок з кодом УКТ ЗЕД 8502 створено тимчасовий виняток: під час воєнного стану та протягом 30 днів після його скасування такі установки не вважаються стаціонарними джерелами забруднення.

Серед проблем, що виникають при впровадженні екологічних податків в Україні, можна виокремити наступні аспекти: недоліки у конструкції екологічного податку, є неефективними для захисту довкілля та сприяння переходу до безвуглецевої економіки, а також несумісності з європейськими стандартами; недостатність контролю за виконанням екологічних норм і сплатою еко-податку; відсутність ефективних стимулів для "зеленої"

модернізації підприємств; недоліки у системі розподілу податкових надходжень [5].

Підвищення екологічних податків не є обов'язковим для зменшення негативного впливу на довкілля, але отримані кошти можуть бути раціонально та ефективно використані для реалізації державних стратегій у сфері довкілля.

Рекомендації для уряду щодо поліпшення екологічного оподаткування в Україні можна розділити на п'ять груп:

— поліпшення дизайну екологічних податків, включаючи податок на викиди вуглекислого газу та інші категорії екологічного оподаткування;

— посилення контролю за виконанням стандартів природоохоронного законодавства, що може включати збільшення штрафних санкцій, розширення моніторингу стану довкілля та встановлення диференційованих ставок екологічного податку;

— впровадження нових стимулів, таких як система податкових пільг для компаній, що здійснюють екологічну трансформацію, та фінансові інструменти, спрямовані на впровадження більш сталого виробництва;

— зміна механізму розподілу фінансування, зокрема збільшення частки коштів спеціальних фондів у місцевих бюджетах для забезпечення кращого виконання природоохоронних завдань;

— підвищення ефективності використання коштів, включаючи поліпшення системи моніторингу та ревізію видів діяльності, що підтримуються за рахунок коштів екологічного податку, для уникнення марнотратства [5].

Вважаємо, що виконання зазначених рекомендацій якісно змінить екологічне оподаткування в Україні.

Висновки. Отже, екологічне оподаткування в Україні є ефективним інструментом для зменшення забруднення довкілля та підвищення рівня екологічної безпеки. Проте, Україна має низький відсоток екологічних податків у порівнянні з країнами ЄС, що обумовлено застарілістю технологій та недостатньою енергоефективністю. Введення екологічного оподаткування в

Україні має деякі виклики, такі як недоліки у конструкції податку та недостатність контролю за виконанням стандартів природоохоронного законодавства. Для подолання цих проблем пропонується поліпшення дизайну екологічних податків, посилення контролю за їх виконанням та впровадження нових стимулів для екологічної трансформації економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 1 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

2. Свиноус І. В., Слободенюк О. І., Присяжнюк Н. М., Гаврик О. Ю., Осадчий М. С. Екологічне оподаткування: світовий досвід та виклики для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 19–24. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.15.19>.

3. Nadiia Davydenko et al 2023 IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 1269 012010. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/1269/1/012010>.

4. Екологічний податок. *Головбух*. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7127-ekologchniy-podatok-2019>.

5. Застосування екологічних податків в Україні. *Центр економічної стратегії – Неурядовий дослідницький центр з питань економічної політики*. URL: <https://ces.org.ua/environmental-taxes-in-ukraine-policy-brief/>.

Abstract: The article examines the implementation of environmental taxation in Ukraine and the European Union, its importance for achieving environmental goals and problems faced by countries in this area. The importance of environmental taxation for reducing pollution and increasing the level of environmental safety is considered, as well as recommendations for its further improvement. The impact of martial law on the system of environmental taxation in Ukraine and the possibility of using this instrument in conflict conditions are analyzed.

Key words: *environmental taxation, eco-tax, environmental pollution, EU, energy efficiency.*

Науковий керівник

Бурковська А.В.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет*

ФІНАНСОВА КРИЗА НА ПІДПРИЄМСТВІ, ПРИЧИНИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Слободян Т.А.,

здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми «Облік і оподаткування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 071 Облік і оподаткування

tanyaslobodian1051@gmail.com

Миколаївський національний аграрний університет

***Анотація:** У статті досліджуються причини фінансової кризи та шляхи її подолання, а також напрямки антикризового управління для підприємства під час кризових умов. Таким чином, у період кризи економічна стабільність на підприємствах набуває особливої актуальності.*

***Ключові слова:** фінансова криза, банкрутство, система раннього попередження та реагування, антикризове управління.*

Постановка проблеми. Підприємства стикаються з серйозними викликами у формі фінансових криз, що загрожують їхньому майбутньому розвитку та навіть виживанню. Ці кризи виникають унаслідок різних факторів, таких як зниження продажів, збільшення витрат та неконтрольована ризикована поведінка. Недостатня увага керівництва країни до економічного розвитку призвела до серйозного економічного спаду та розвитку кризових явищ у країні.

Оскільки світ швидко змінюється, стабільність підприємства під час кризи завжди є ключовим питанням. У цій статті ми розглянемо фактори, що можуть призвести до фінансових криз та наслідки їх дій, а також буде досліджено етапи створення системи раннього попередження та напрямки антикризового управління на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки помітно зросла кількість тих наукових досліджень, які зосереджуються на темі подолання фінансової кризи в підприємницькій сфері. Науковці, такі як О. Барановський [1], Є. Діденко [2], О. Тивончук [3] та інші, досліджують це питання, а також приділяють йому велику увагу. Хоча багато аспектів вже

розглянуті, все ж є багато невирішених питань, які вимагають подальшого дослідження.

Метою дослідження є аналіз причин виникнення фінансових криз на підприємствах, виявлення їхніх наслідків та розробка стратегій антикризового управління для запобігання та подолання кризових ситуацій. Дослідження спрямоване на визначення найефективніших методів управління фінансами та ресурсами підприємств в умовах кризових обставин.

Виклад основного матеріалу. Основною причиною, через яку підприємствам загрожує банкрутство, є виникнення та розвиток фінансової кризи. Фінансова криза – це процес, при якому обмежуються можливості впливу на діяльність та фінансові відносини, що загрожує майбутньому розвитку та виживанню підприємства [4].

Фінансова криза виникає, коли ціни на активи падають, підприємства та споживачі не можуть сплачувати свої борги, а фінансові установи вичерпують ліквідність [5].

Фінансова криза для компанії може виникнути, коли існує дисбаланс у доходах і витратах організації, і компанія не в змозі виконати свої фінансові зобов'язання. Це може бути викликано зниженням продажів або збільшенням витрат [6]. Фінансова криза може призводити до банкрутства, якщо її не вирішити негайно.

Банкрутство юридичної особи (підприємства) – це визнання судом факту відсутності у боржника можливості відновлення платоспроможності.

Фактори, які можуть спричинити фінансову кризу, включають збої в системі, неконтрольовану або непередбачувану поведінку людей, стимули до надмірного ризику, відсутність чи неспроможність регулювання, а також зараження, коли проблеми поширюються, як вірус, від однієї установи або країни до іншої. Якщо кризу не контролювати, вона може призвести до рецесії або депресії. Навіть коли вживаються заходи для запобігання фінансовим кризам, вони все одно можуть виникати, прискоритися чи поглибитися [5].

Наслідками дії факторів [4], що впливають на фінансову кризу, можуть бути:

- втрата потенційних споживачів готової продукції;
- зменшення обсягів замовлень та контрактів на продаж;
- перебої у виробництві;
- недостатнє використання виробничих потужностей;
- підвищення собівартості й зниження ефективності праці;
- збільшення неліквідного оборотного капіталу, особливо наднормативних запасів;
- виникнення внутрішньовиробничих конфліктів, збільшення плинності кадрів;
- посилення тиску на ціни;
- значне зниження обсягів продажів і пов'язане з цим недоотримання доходів.

Для швидкого виявлення фінансових криз на підприємствах та ідентифікації їх причин слід використовувати системи раннього попередження. Система раннього попередження та реагування – це спеціалізована інформаційна система, яка дозволяє керівництву підприємства отримувати інформацію про потенціальні загрози діяльності підприємства як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища [7]. Метою системи є реалізація комплексу заходів для запобігання фінансовій кризі або банкрутству підприємства.

Процес створення системи раннього попередження включає наступні етапи [7]:

1. Визначення сфер моніторингу.
2. Встановлення індикаторів раннього попередження, що вказують на можливий розвиток негативних процесів.
3. Визначення цільових показників та діапазонів їх змін для кожного індикатора.
4. Визначення завдань центру обробки інформації.

5. Створення інформаційних каналів.

Системи раннього попередження та реагування можуть бути організовані як всередині підприємства, так і ззовні (наприклад, консалтинговими фірмами, що надають послуги підприємствам).

Антикризове управління є основним способом виживання бізнесу в умовах кризи. Антикризове управління має ґрунтуватися на своєчасному визначенні рівня та причин кризи, а також на впровадженні відповідної програми антикризового управління. Таке управління базується на безперервно організованій системі методів і принципів розробки та реалізації конкретних господарських рішень, які приймаються окремими підрозділами з метою відновлення життєздатності підприємства та запобігання його ліквідації як підприємства в ситуаціях, коли ресурси та час жорстко обмежені, зростають ризики, а також фінансові та інтелектуальні витрати.

Напрямки антикризового управління підприємством у сфері фінансів:

- забезпечення фінансової безпеки підприємства;
- збереження фінансової рівноваги в умовах невизначеності;
- формування стабільного рівня прибутковості ведення бізнесу;
- забезпечення прийняттого рівня залежності від зовнішніх джерел фінансування;
- формування допустимого у певних умовах рівня ризику;
- корегування фінансової стратегії підприємства.

За умови настання кризи антикризове управління покликане на основі сучасних механізмів менеджменту забезпечити її подолання, створити умови для фінансового оздоровлення підприємства, включаючи відновлення його ліквідності й платоспроможності, сформувати напрями підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства й опрацювати заходи його подальшого ефективного розвитку відповідно до місії та стратегії діяльності.

Оптимізація фінансової архітектури підприємства, включаючи адаптацію організаційно-правової форми, структури власності, капіталу та системи корпоративного управління до змін у зовнішньому середовищі, є ефективним

засобом запобігання та подолання негативних наслідків фінансової кризи. Важливо адаптувати ці структурні характеристики до вимог зовнішнього середовища для досягнення фінансових цілей на різних етапах життєвого циклу підприємства.

Фінансова криза – це стадія, коли менеджмент не в змозі впливати на фінансові складові діяльності підприємства та відносини, що виникають всередині підприємства. Основним завданням є визначення спроможності підприємства в умовах кризи та визначення заходів щодо запобігання та усунення її банкрутства підприємства. Особливе значення для підприємств, що перебувають у кризі, має розробка та впровадження антикризового управління. Стабілізаційні програми повинні включати комплекс заходів, спрямованих насамперед на відновлення платоспроможності підприємств.

Висновки. Таким чином, кризова ситуація на підприємстві спричинена виникненням кризових явищ у різних сферах його діяльності. Ці кризові явища характеризуються зниженням показників результатів діяльності на підприємстві. Аналіз кризових ситуацій допомагає своєчасно спрогнозувати кризові явища і запобігти їх виникненню на підприємствах. Даний аналіз дозволяє визначити ймовірність настання кризи на підприємствах, виявити причини кризових ситуацій, оцінити очікувані витрати в результаті кризи, зробити аналіз наявних ресурсів можливості для запобігання кризи й обрати стратегію антикризового управління підприємством.

Список літературних джерел:

6. Барановський О.І. Сутність і різновиди фінансових криз. *Фінанси України*. 2009. № 6. С. 3-13

7. Діденко Є.О. Модель антикризового управління підприємством. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2015. №3 (87) : Серія «Економічні науки». С. 53-58.

8. Тивончук І.О., Стецюк П.І. Фінансові кризи: аналіз причин та механізмів їх прояву. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми економіки та управління. 2011. № 698. С. 112-118.

9. Фінансова криза: фактори виникнення та наслідки для підприємства. URL: <https://buklib.net/books/27741/>.

10. Фінансова криза: визначення, причини та приклади. URL: <http://surl.li/tlyzt>.
11. Криза на підприємстві. URL: <http://surl.li/tlyzk>.
12. Управління фінансовою санацією підприємства. Конспект лекцій. Матеріал сайту електронної бібліотеки UkrKniga.org.ua. URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/78/>.

***Abstract:** The article examines the causes of the financial crisis and ways to overcome it, as well as the directions of anti-crisis management in a crisis situation for the enterprise. Therefore, in the period of crisis, the issue of the economic stability of the enterprise is more relevant than ever.*

***Key words:** financial crisis, bankruptcy, early warning and response system, anti-crisis management.*

Науковий керівник

Мікуляк К.А.

*асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв*

ОБСЛУГОВУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Чистякова Д.Д.,

*здобувачка вищої освіти освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування,
chistyakovadi4@gmail.com*

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: досліджено різні аспекти обслуговування внутрішнього державного боргу, прогнозні показники державного боргу та показники погашення державного боргу. представлено основні причини виникнення та збільшення внутрішнього державного боргу, визначено особливості оптимізації внутрішнього державного боргу.

Ключові слова: державний борг, дефіцит державного бюджету, кредити, фінансування, відсотковий ризик.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки великого значення набуває державний борг, як складова частина державних фінансів. Приріст дефіциту державного бюджету та залучення позик для його відшкодування привело до підвищення заборгованості України. За період незалежності формування заборгованості відбувалося переважно під впливом необхідності оперативного фінансування поточних видатків бюджету, що визначило його структуру та обсяг. Тому обґрунтування обслуговування внутрішнього державного боргу в сучасних умовах є вкрай важливим та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові основи проблеми державного боргу були закладені вченими як в Україні, так і за кордоном. Багато українських дослідників, зокрема Т. Вахненко, О. Василик, А. Гальчинський, О. Рожко, В. Федосов, С. Юрій, О. Шелест [1] та інші, зосереджувалися на вивченні соціально-економічних умов та результатів утворення боргових зобов'язань у державному та приватному секторах економіки. Вони також працювали над розробкою концептуальних принципів управління державним боргом з метою забезпечення незмінної фінансової системи та сприяння зростання інвестиційного потенціалу реального сектору економіки України.

Метою дослідження є обґрунтування особливостей обслуговування внутрішнього державного боргу в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Обслуговування державного боргу є комплексом заходів держави з погашення позик, виплати відсотків за позиками, а також уточнення та зміни умов їх погашення [3].

В Україні існує Фонд обслуговування та погашення державного боргу [6] та Порядок використання коштів із рахунка «Фонд обслуговування та погашення державного боргу» [5]. Цей Порядок описує спосіб застосування коштів з рахунку Міністерства фінансів України «Фонд обслуговування та погашення державного боргу», що розташований в Національному банку України. Ці кошти призначені для прийому добровільних внесків від фізичних та юридичних осіб, як приватного, так і публічного права, які надходять у національній та іноземній валюті. Основна мета цього процесу – забезпечення фінансової підтримки та розвитку України шляхом фінансування дій, спрямованих на її підтримку та розвиток.

Кошти, що належать Фонду, становлять джерело формування бюджетного державного фонду та керуються Міністерством фінансів України для відшкодування витрат, пов'язаних з обслуговуванням державного боргу, які входять до сумісних видатків державного бюджету, а також для надання кредитів за бюджетною програмою «Обслуговування державного боргу» (3511350). Рішення щодо розподілу коштів Фонду приймається Міністерством фінансів України у межах наявних коштів на рахунку МФУ з подальшим внесенням змін до розпису державного бюджету. Крім того, МФУ може використовувати кошти Фонду для оплати комісійних витрат у межах договору банківського рахунку в Національному банку України.

Відкриття та закриття рахунків, а також проведення операцій, що пов'язані з використанням бюджетних коштів, виконуються відповідно до встановлених законодавством систем.

Встановлений законодавством порядок передбачає складання і подання фінансової та бюджетної звітності про використання бюджетних коштів, здійснення контролю за їх спрямованим та ефективним використанням.

Обслуговування внутрішнього державного боргу країни здійснюється Міністерством фінансів України за допомогою банківської системи України проведенням операцій з розміщення облігацій внутрішніх державних позик, інших цінних паперів, їх погашення та виплати доходу за ними у вигляді процентів [3]. Внутрішній борг є невід'ємною частиною фінансових систем більшості країн світу та зумовлений наявністю дефіциту бюджету, адже держава не завжди може скоротити витрати відповідно до наявних доходів. Тоді потрібні додаткові грошові кошти, які можна отримати шляхом емісії грошової одиниці або запозиченням. Запозичення для покриття дефіциту бюджету сприяють контролю над інфляційним процесом у країні, збільшення грошового потоку бюджету та посилення фіскальної безпеки. Погашення внутрішнього боргу та сплата відсотків не зменшує фіскальний потенціал країни. Державний внутрішній борг забезпечений усім майном, що належить державі, а платоспроможність внутрішніх позик зазвичай відбувається за рахунок внутрішніх ресурсів.

Головними причинами швидкого збільшення внутрішнього державного боргу є потреба у зростанні валютних резервів для забезпечення стабільності національної валюти, великий дефіцит у державному бюджеті, залежність від імпорту енергетичних ресурсів, і необхідність технологічної реструктуризації більшості секторів національної економіки.

Крім того, до причин виникнення та збільшення внутрішнього державного боргу відносяться:

- хронічні дефіцити державного бюджету;
- підвищення темпів зростання національних витрат над темпами зростання національного доходу;
- дискреційна фіскальна політика, спрямована на зниження податкового тягаря без відповідного скорочення державних витрат;

- розширення економічних функцій держави тощо.

Підвищені темпи зростання боргових зобов'язань через збереження високого рівня дефіциту бюджету неминує знижують довіру вітчизняних та іноземних інвесторів до уряду, що призводить до підвищення процентних ставок і подальшого загострення економічної кризи. Бюджетними проблемами є витрачання державою більшої суми грошових коштів на виконання своїх зобов'язань; необхідність скорочення видатків, не пов'язаних зі сплатою відсотків; потреба нових запозичень і збільшення податків [2].

Графік погашення боргу у 2019-2022 рр. (рис. 1) є результатом активного управління державним боргом України після реструктуризації державного та гарантованого державою зовнішнього комерційного боргу у 2015 році.

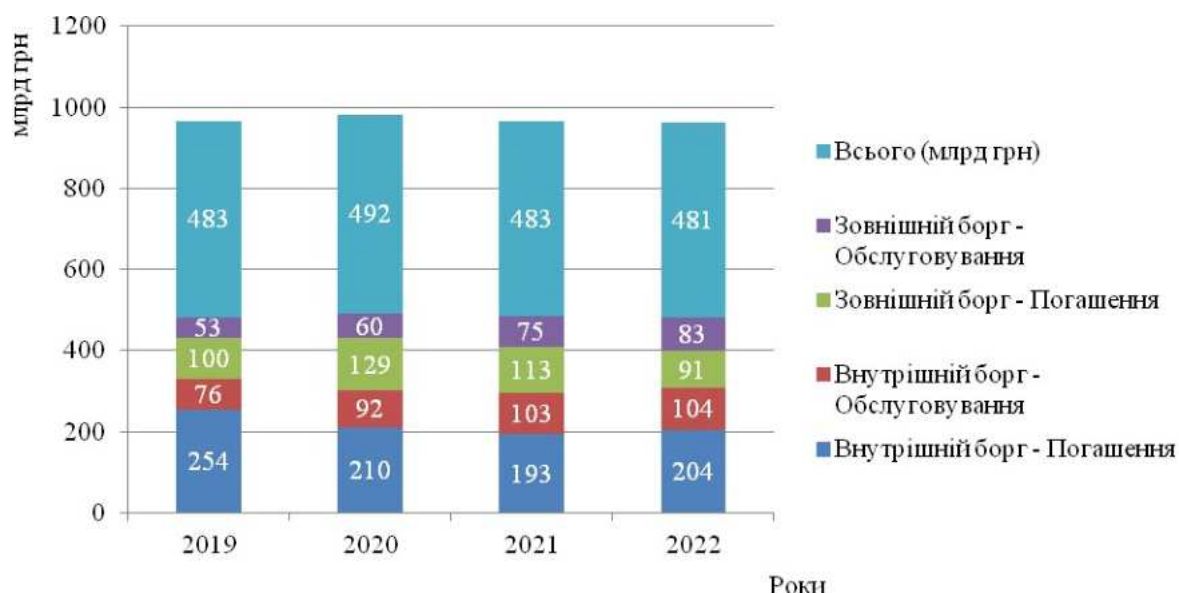

Рисунок 1 – Графік погашення державного боргу України

Джерело: побудовано автором із використанням даних [4]

На основі графіка погашення державного боргу України з 2019 по 2022 роки можна зробити кілька важливих висновків. По-перше, спостерігається помітне послаблення темпів погашення боргу, що свідчить про етапність та згладженість цього процесу. Це може бути наслідком активного управління державним боргом.

Друга важлива риса полягає в обмеженні кількості піків рефінансування. Це свідчить про те, що уряд України приділяв увагу стабільності процесу

погашення боргу, уникав частого перекредитування та поглиблення зобов'язань.

Цей графік може бути результатом впровадження стратегії, яка базується на плануванні та збалансованості фінансових потоків, спрямованих на погашення боргу. Такий підхід сприяє зменшенню ризиків фінансової нестабільності та забезпечує певний прогнозований розвиток економіки.

Наприкінці, структурований та згладжений графік погашення державного боргу свідчить про стійкий підхід до фінансової стратегії країни, спрямований на забезпечення стійкості економіки та фінансової безпеки держави.

Внутрішній борг включає в себе зобов'язання перед внутрішніми кредиторами, такими як внутрішні банки, фінансові установи та інші суб'єкти національного ринку. Основною метою внутрішнього боргу є забезпечення фінансування державних програм та проєктів в межах країни.

Важливою рисою внутрішнього боргу України є його зростання протягом років, що відображається в структурі зобов'язань держави. Подібно до зовнішнього боргу, внутрішній борг також піддається активному управлінню та плануванню погашення, яке відображається у спостережуваній стабільності графіка погашення.

Забезпечення балансу між внутрішнім та зовнішнім боргом є важливим завданням для забезпечення фінансової стійкості країни. Внутрішній борг може бути важливим джерелом фінансування для реалізації соціальних та економічних проєктів, але його управління вимагає ретельного планування та контролю.

Загалом, структурований графік погашення внутрішнього боргу, так само як і зовнішнього, свідчить про здатність України до раціонального управління фінансами та до підтримання фінансової стабільності.

Середньорічний показник витрат з погашення та обслуговування державного боргу за чинними та плановими борговими зобов'язаннями у 2019-2022 рр. становив 484,7 млрд грн, а стандартне відхилення дорівнювало 4,6 млрд грн.

Величина очікуваних виплат за державним боргом у 2019 році була співставною з обсягом виплат у 2020-2022 роках (табл. 1).

Таблиця 1. Витрати за державним боргом на 2019-2022 роки, млрд грн

Показники	Роки			
	2019	2020	2021	2022
Всього	483,4	491,5	482,9	481,0
Середнє	484,7			
Стандартне відхилення	4,6			
Виплати за держ. боргом / ВВП	12,0%	10,8%	9,5%	8,6%
Виплати за держ. боргом / доходи державного бюджету	52,7%	47,9%	44,1%	40,2%

Джерело: побудовано автором із використанням даних [4]

Отже, обсяг витрат за державним боргом за досліджуваний період є доволі нерівномірним. Відносно низькі витрати у 2019 році пов'язані з високими збитками внаслідок пандемії. Пікове значення витрат за державним боргом припало на 2020 рік, однак надалі обсяг витрат зазнав зменшення з 491,5 до 481 млрд грн. Платежі за державним боргом відносно ВВП досягали пікових значень у 2019 році (12%), а надалі відбулося поступове зниження від 10,8% до 8,6%. Пікове значення відношення виплат за державним боргом до доходів припало на 2019 рік (52,7%), з наступним зменшенням даного показника з 47,9% до 40,2%.

Прогнозні платежі за державним боргом в I-IV кв. 2023-2024 рр. наведені у табл. 2.

Таблиця 2. Прогнозні платежі за державним боргом в I-IV кв. 2023-2024 рр. за діючими угодами станом на 01.01.2023, млрд грн

Показники	Період									
	I кв	II кв	III кв	IV кв	2023	I кв	II кв	III кв	IV кв	2024
Внутрішній борг	108,04	233,83	73,80	120,39	536,06	45,09	104,44	39,70	93,44	282,67
Обслуговування	19,33	86,71	30,79	66,41	203,24	11,88	80,28	26,90	57,12	176,18
Погащення	88,71	147,11	43,01	53,98	332,82	33,21	24,17	12,79	36,32	106,49

Джерело: побудовано автором із застосуванням даних [4]

Абсолютне вираження прогнозних платежів по внутрішнього боргу на кінець 2023 року становитиме 536,06 млрд грн, а на кінець 2024 року - 282,67 млрд грн. На обслуговування державного боргу прогнозується 203,24 млрд грн

платежів у 2023 р. та 176,18 млрд грн у 2024 році. Прогнозні платежі за державним боргом на наступні 11 років (2025-2036 рр.) наведені у табл. 3.

Таблиця 3. Прогнозні платежі за державним боргом у 2025-2036 роках за діючими угодами станом на 01.01.2023, млрд грн

Показники	Роки											
	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036
Внутрішній борг	201,8	156,74	192,75	146,06	136,87	147,26	165,07	147,34	154,15	128,96	144,48	149,43
Обслуговування	133,7	127,12	125,08	114,80	112,36	110,21	106,88	102,31	101,17	86,73	80,41	65,51
Погашення	68,11	29,62	67,67	31,26	24,51	37,05	58,19	45,03	52,98	42,23	64,07	83,92

Джерело: побудовано автором із застосуванням даних [4]

Платежі за внутрішнім боргом у 2025 році прогноуються у сумі 201,8 млрд грн, що є найбільшим показником за період дослідження. Найбільший абсолютний показник обслуговування державного боргу прогноуються у також 2025 році. Простежується поступова низхідна тенденція щодо обслуговування внутрішнього державного боргу протягом періоду дослідження.

У табл. 4 наведено прогнозні платежі за державним боргом на 2037-2048 роки.

Таблиця 4. Прогнозні платежі за державним боргом у 2037-2048 роках за діючими угодами станом на 01.01.2023, млрд грн

Показники	Роки											
	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	2046	2047	2048
Внутрішній борг	183,63	64,56	59,94	55,32	35,70	34,82	33,95	33,08	32,21	31,34	30,47	17,50
Обслуговування	51,53	37,46	32,84	28,22	23,60	22,73	21,86	20,98	20,11	19,24	18,37	17,50
Погашення	132,10	27,10	27,10	27,10	12,10	12,10	12,10	12,10	12,10	12,10	0,00	

Джерело: побудовано автором із застосуванням даних [4]

Аналіз прогнозних платежів за державним боргом у 2037-2048 рр. дає можливість зробити висновок, що найбільша сума платежу за внутрішнім боргом припадатиме на 2037 рік та становитиме 183,63 млрд грн. Обслуговування внутрішнього державного боргу показує низхідну тенденцію з прогнозним платежем 18,37 млрд грн проти 2037 року.

Висновки. Виходячи з оцінки фінансування, ліквідності та процентних ставок, валюти та бюджетних ризиків, а також ризиків, пов'язаних з управлінням, для того, щоб розв'язати проблему довготривалої заборгованості, необхідно «відновити» економіку.

Література:

1. Шелест О.Л. Державний борг України: механізм управління та обслуговування. *Економіка і суспільство*. 2017. С. 710-715.
2. Державний борг України. URL: <https://numl.org/ORa>.
3. Обслуговування державного боргу. URL: <https://numl.org/ORb>.
4. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <http://minfin.ua/>.
5. Порядок використання коштів з рахунка Фонд обслуговування та погашення державного боргу <https://numl.org/ORd>.
6. Фонд обслуговування та погашення державного боргу. Міністерство фінансів України. URL: <https://numl.org/ORf>.
7. Богатий О.В., Гринчук Ю.В. Економічна природа та сутність державного боргу. *Студентський науковий вісник МНАУ*. 2017. С. 48-54.

***Abstract:** the article examines various aspects of domestic public debt servicing, forecast indicators of public debt and indicators of public debt repayment. The main reasons for the emergence and increase of domestic public debt are presented, and the peculiarities of optimizing domestic public debt are determined.*

***Key words:** public debt, state budget deficit, loans, financing, interest rate risk.*

***Науковий керівник – МІКУЛЯК Катерина,**
асистент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв*

ЗМІСТ

РОЛЬ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ Бурковська А.В., Чистякова Д.Д.	4
НЕОБАНКИ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПЕРЕШКОДИ РОЗВИТКУ Зерницька К.О.	13
ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ОБЛІГАЦІЙ ВНУТРІШНЬОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ Красноноженко В.О.	19
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД Красноноженко В.О., Нестерчук Т.В.	25
РИНОК НЕРУХОМОСТІ МОНАКО: ІНВЕСТИЦІЇ ТА ТЕНДЕНЦІЇ 2014-2023 РОКІВ Нестерчук Т.В.	40
ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЧЕРЕЗ ОПОДАТКУВАННЯ ЗАБРУДНЮВАЧІВ Рагуліна А.О.	48
ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ Рагуліна А.О.	54
ЕКОЛОГІЧНЕ ОПОДАТКУВАННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ Слободян Т.А.	60
ФІНАНСОВА КРИЗА НА ПІДПРИЄМСТВІ, ПРИЧИНИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ Слободян Т.А.	66
ОБСЛУГОВУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ДЕРЖАВНОГО БОРГУ Чистякова Д.Д.	72
Зміст	80

Наукове електронне видання

**Студентський науковий вісник
обліково-фінансовий факультет
2023-2024**

**Випуск 1 (24).
Частина 1. Економічні науки.**

Технічний редактор: СТАМАТ Вікторія
Комп'ютерна верстка: СТАМАТ Вікторія

Відповідальність за надані матеріали несуть здобувачі вищої освіти та керівники. Усі учасники освітнього процесу попереджені про необхідність дотримання академічної доброчесності.

Миколаївський національний
аграрний університет, 2024